

Zaštićena područja Republike Hrvatske na UNESCO-voj listi: Mogućnost uvrštenja Kopačkog rita

Piskač, Martina

Undergraduate thesis / Završni rad

2024

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Pula / Sveučilište Jurja Dobrile u Puli**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:137:502476>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-02-23**



Repository / Repozitorij:

[Digital Repository Juraj Dobrila University of Pula](#)



Sveučilište Jurja Dobrile u Puli
Fakultet ekonomije i turizma «Dr. Mijo Mirković»

Martina Piskač

PRIRODNA BAŠTINA HRVATSKE NA UNESCO-voj LISTI:

Mogućnost uvrštenja Kopačkog rita

Završni rad

Pula, 2024.

Sveučilište Jurja Dobrile u Puli
Fakultet ekonomije i turizma «Dr. Mijo Mirković»

Martina Piskač

PRIRODNA BAŠTINA HRVATSKE NA UNESCO-voj LISTI:

Mogućnost uvrštenja Kopačkog rita

Završni rad

JMBAG: 0303101741, izvanredna studentica

Studijski smjer: Kultura i turizam

Predmet: Kulturni identitet Hrvatske

Znanstveno područje: Interdisciplinarne znanosti

Mentor: izv. prof. dr. sc. Nataša Urošević

Pula, srpanj 2024.

SADRŽAJ

1. UVOD	1
1.1. Predmet i cilj rada	1
1.2. Izvori podataka	2
1.3. Struktura rada	2
2. UNESCO	3
2.1. Pojam i definicija kulturne baštine	3
2.2. Važnost i ciljevi UNESCO-a	4
2.3. UNESCO-ovi projekti i katedre	5
2.3.1. UNESCO-ove katedre za kulturni turizam	6
2.4. Zaštićena područja Hrvatske na UNESCO-voj listi	8
2.4.1. Plitvička jezera	8
2.4.2. Rezervat biosfere Velebit Planina	10
2.4.3. Rezervat Mura-Drava-Dunav	10
2.4.4. Geoparkovi	11
2.4.5. Bukove prašume i izvorne bukove šume Karpata i ostalih regija Europe	12
3. KOPAČKI RIT	13
4. PRIJEDLOG UVRŠTENJA KOPAČKOG RITA NA UNESCO-ovu LISTU SVJETSKE BAŠTINE	18
4.1. Procedura uvrštenja lokaliteta na Listu svjetske baštine	18
4.2. Kriteriji uvrštenja novih lokaliteta na Listu svjetske baštine	19
4.3. Valorizacija Kopačkog rita	21
4.4. Kulturna baština Kopačkog rita	22
4.4.1. Analiza Plana upravljanja Kopačkim ritom	22
4.5. SWOT analiza Kopačkog rita	24
5. EMPIRIJSKO ISTRAŽIVANJE - PROBLEM UVRŠTENJA KOPAČKOG RITA NA UNESCO-vu LISTU	27

5.1. Metodologija istraživanja	27
5.2. Ciljevi istraživanja.....	27
5.3. Hipoteze istraživanja	27
5.4. Rezultati istraživanja	28
5.5. Diskusija	35
5.5 Ograničenja istraživanja.....	36
6. ZAKLJUČAK	37
LITERATURA	38
PRILOG 1: Intervju 1 s Nikolinom Kostadinović, profesoricom biologije	41
PRILOG 2: Intervju s Rut Carek, voditeljicom i glavnom tajnicom Hrvatskog povjerenstva za UNESCO	42
PRILOG 3: Intervju s Aleksandrom Popijačem, stručnim voditeljem Uprave Kopačkog rita.....	45
SAŽETAK.....	48
SUMMARY.....	49

1. UVOD

Park prirode Kopački rit jedno je od najvažnijih zaštićenih područja u Hrvatskoj, prepoznato po svojoj jedinstvenoj bioraznolikosti i značaju za očuvanje prirodnih staništa. Smješten u nizinskom dijelu Baranje, na ušću rijeke Drave u Dunav, Kopački rit predstavlja dragocjeni prirodni rezervat s bogatom poviješću i raznolikom florom i faunom. Već 1967. godine, ovaj je park zaštićen Ramsarskom konvencijom zbog svoje važnosti kao stanište ptica močvarica, a 1999. godine proglašen je Parkom prirode zakonom Republike Hrvatske. Kopački rit danas je dom za više od 2300 vrsta, uključujući mnoge ugrožene biljke i životinje, čineći ga ključnim područjem za očuvanje bioraznolikosti na europskoj i svjetskoj razini.

Osim prirodnih ljepota, Kopački rit ima i značajne kulturno-povijesne vrijednosti. Povijest ovog područja seže do 1699. godine kada ga je Eugen Savojski učinio dijelom lovačke tradicije izgradivši veliki lovački dvorac u Bilju. Danas park nudi brojne aktivnosti za posjetitelje, uključujući plovidbu brodom, promatranje ptica, foto safari, kanu izlete, edukativne programe i rekreativni ribolov.

U ovom radu istražiti će se procesi nominacije Kopačkog rita za upis na UNESCO-ovu listu svjetske baštine. Upisivanje na ovu prestižnu listu prepoznaje i valorizira izvanrednu univerzalnu vrijednost područja, pružajući dodatnu zaštitu i međunarodnu prepoznatljivost. Kopački rit već je dugo na Tentativnoj listi za upis na UNESCO-ovu listu, a ovaj rad pružit će detaljan pregled kriterija i procedura potrebnih za ostvarenje tog cilja. Također ćemo analizirati upravljanje i valorizaciju Kopačkog rita kako bi se osigurala održivost i očuvanje njegovih prirodnih i kulturnih resursa.

Cilj ovog rada je pružiti sveobuhvatan pregled značaja Kopačkog rita, istražiti njegove prirodne i kulturne vrijednosti te prikazati korake i izazove u procesu njegove nominacije za UNESCO-ovu listu svjetske baštine. Kroz ovu analizu, naglasit će se važnost očuvanja ovog jedinstvenog područja za buduće generacije i prepoznati njegov potencijal za daljnji razvoj ekološkog turizma i edukacije.

1.1. Predmet i cilj rada

Uvrštenje neke baštine na UNESCO-vu listu kulturne baštine mora zadovoljiti određene kriterije. U ovome se radu tako proučava proces uvrštavanja zaštićenog područja prirode na UNESCO-vu listu.

Osnovni cilj istraživanja je utvrditi Kriterije za uvrštenje zaštićenih područja na UNESCO-vu listu. Cilj je istražiti kriterije zbog kojih bi Kopački rit trebao biti uvršten na listu te sam postupak uvrštenja. Hipotezama je cilj ustanoviti koji su kriteriji zbog kojih se Kopački rit treba uvrstiti na listu te u kojoj je fazi postupka uvrštenja Park prirode Kopački rit.

Hipoteze rada su:

H1: Kopački rit ispunjava kriterije za upisa na UNESCO-vu listu svjetske baštine,

H2: Kopački rit uskoro će biti uvršten na UNESCO-vu listu svjetske baštine.

1.2. Izvori podataka

Izvori podataka ovoga rada su stručna literatura te internetske stranice koje su pomogle u istraživanju ove teme.

1.3. Struktura rada

Sam rad se sastoji od šest poglavlja, popisa literature, priloga i zaključka. U uvodu se definira problematika rada i razrada zadane teme. U vezan je za UNESCO te njegove programe i katedre. Treći dio se odnosi na zaštićena područja prirode u RH. Četvrti dio bavi se analizom važnosti Kopačkog rita, peti dio je empirijsko istraživanje i nakon toga slijedi zaključak, popis literature i popis priloga.

2. UNESCO

Kako bi pojasnili važnost i cilj UNESCO-a (Slika 1.) potrebno je prvo se dotaknuti pojma kulturne baštine.



Slika 1. Logo UNESCO-ve organizacije

Izvor: <https://seekvectorlogo.com/unesco-united-nations-educational-scientific-and-cultural-organization-vector-logo-svg/>

2.1. Pojam i definicija kulturne baštine

Pojam kulturne baštine služi kao nositelj identiteta određene ljudske zajednice. Kulturna baština kao takva nosi breme prošlih vremena ali i današnjice. Spomeničke i prirodne cjeline imaju neprocjenjive vrijednost stoga ne čudi da ih se nastoji zaštititi i očuvati za buduće naraštaje. Definicije kulturne baštine s vremenom su se mijenjale, prema UNESCO-voj *Konvenciji za zaštitu svjetske kulturne i prirodne baštine*, iz 1972. godine, pod pojmom kulturna baština se misli na spomenike, skupine građevina i lokalitete od povijesne, estetske, arheološke, znanstvene, etnološke ili antropološke vrijednosti (Jelinčić, 2010).

Trifoni u svom radu navodi kako: *Svjetska baština pripada cjelokupnom čovječanstvu, bez obzira na zemljopisne granice. Prepoznavanje jedinstvene vrijednosti tih lokacija mora biti obveza cjelokupnog čovječanstva, uz pretpostavku da su one univerzalnog značaja* (Trifoni, 2006, str. 9).

U Republici Hrvatskoj je 1999. godine donesen *Zakon o zaštiti i očuvanju kulturnih dobara*, kojim se uređuju: *Vrste kulturnih dobara, uspostavljanje zaštite nad kulturnim dobrom, obavljanje poslova na zaštiti i očuvanju kulturnih dobara, obveze i prava vlasnika kulturnih dobara, obavljanje inspekcijskih i upravnih poslova, rad i djelokrug Hrvatskog vijeća za kulturna dobra, te financiranje zaštite i očuvanje kulturnih dobara* (Jelinčić, 2010, str. 19).

2.2. Važnost i ciljevi UNESCO-a

Velike međunarodne organizacije igraju bitnu ulogu u promociji kulturnog turizma destinacije pa tako i kod Parkova prirode i drugih zaštićenih područja u Hrvatskoj. Do promocije kulturnog turizma se dolazi kroz osmišljavanje i provedbu različitih tematskih inicijativa. Iako su međunarodne organizacije u počecima najveću pažnju pridavale teoretskim pristupima, one su se s vremenom orijentirale na zadovoljavanje potreba turista kao najbitnije aktivnosti u promidžbi kulturnog turizma. Promovirajući kulturni identitet razvili su se novi oblici selektivnog turizma, kulturni turizam. Važnost organizacije UNESCO odražava se u isticanju važnosti materijalne i nematerijalne kulturne baštine, UNESCO je poznat kao organizacija Ujedinjenih Naroda koja se bavi pitanjima obrazovanja, znanosti i kulture za obrazovanje, znanost i kulture (eng. *United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization*). Glavni cilj organizacije je doprinijeti razvoju mira i sigurnosti u svijetu promovirajući suradnju među različitim narodima na područjima znanosti, kulture i obrazovanja. Organizacija je osnovana 16. studenoga 1945. godine u Parizu. Danas UNESCO ima 195 članica i 8 pridruženih članica (United Nations, 2013).

UNESCO-va djelatnost može se podijeliti na pet različitih područja, tako možemo govoriti o UNESCO-vim projektima koji se odnose na:

- obrazovanje,
- prirodne i društvene znanosti,

- sociologija,
- kultura,
- komunikacija s informatikom.

UNESCO naglašava da mir nije moguć samo putem političkih i ekonomskih aranžmana, već zahtijeva dijalog, međusobno razumijevanje i moralnu solidarnost čovječanstva (UNESCO, 2023). Također, UNESCO-ova misija uključuje izgradnju mira i iskorjenjivanje siromaštva kroz obrazovanje, kulturu i komunikaciju, s posebnim fokusom na Afriku i ravnopravnost spolova (UNESCO, 2024).

Sjedište organizacije nalazi se u Parizu. Glavna zgrada u kojoj se nalazi sjedište UNESCO-a je inaugurirana 1958. godine. Radna tijela UNESCO-a čine Opća skupština (*General Conference*), Izvršno vijeće (*Executive Board*) i Tajništvo (*Secretariat*).

2.3. UNESCO-ovi projekti i katedre

UNESCO ima ključnu ulogu u razvoju kulturnog turizma širom svijeta, doprinosi očuvanju kulturne baštine, implementaciji kulturno-turističkih inicijativa te promiče međunarodnu suradnju i razmjenu znanja i iskustava. UNESCO-ov odjel za kulturni turizam ima misiju pomoći zemljama članicama u oblikovanju kulturnih politika koje uzimaju u obzir povezanost turizma s kulturnom raznolikošću, interkulturalnim dijalogom i razvojem. Time UNESCO ne samo da podržava borbu protiv siromaštva i zaštitu prirodnog i kulturnog okruženja, već i promiče poštovanje prema različitim kulturama. Ova misija ukazuje na to da kulturni turizam nije shvaćen samo kao ekonomski sektor, već i kao područje koje se isprepliće sa zaštitom prirodnih resursa i kulturnih identiteta te može biti alat za iskorjenjivanje siromaštva i pokretač održivog razvoja (Jelinčić, 2008).

UNESCO provodi brojne projekte u suradnji s lokalnim institucijama s ciljem revitalizacije lokaliteta i prirodne baštine kroz razvoj kulturnog turizma. Takvi se projekti vode principima kulturnog turizma, koji su ključni za poboljšanje kvalitete života lokalnih zajednica i turista, kao i za osiguranje kvalitetnih turističkih iskustava.

Jedan od uspješnih projekata koji može poslužiti kao primjer dobre prakse je *Cultural and Eco-Tourism in the Mountainous Regions of Central Asia and in the Himalayas*. Ovaj projekt

osmišljen je radi promicanja kulturnog turizma i učinkovitog upravljanja destinacijama. Planinski krajevi središnje Azije, Hindu Kuša i Himalaje, koji su nekada bili dostupni samo domaćim posjetiteljima, danas privlače velik broj turista zbog svoje jedinstvene kulture i prirodne ljepote. Povećanje broja turista pozitivno utječe na ekonomski razvoj tog područja i povećava zaposlenost lokalnog stanovništva. Međutim, ovakvi projekti donose i određene izazove, kao što su usklađivanje koristi od turizma s interesima lokalne zajednice, balansiranje rasta turizma s ekološkom održivošću te očuvanje prirodnih i kulturnih bogatstava tih područja, kako bi se spriječilo njihovo propadanje ili ugrožavanje (Jelinčić, 2008).

2.3.1. UNESCO-ove katedre za kulturni turizam

Kako bi kulturna destinacija bila uspješna i konkurentna od velike je važnosti ulaganje u ljudske resurse, tj. u obrazovanje zaposlenika. Samo obrazovani turistički radnik ili marketinški stručnjak može osmisliti kvalitetan kulturno-turistički program napisan po mjeri turista.

Chairs in Cultural Tourism naziv je UNESCO-vih katedri za kulturni turizam koje su kao takve dio većeg projekta koji se naziva *UNITWIN Networks/UNESCO Chair Programme*. Taj se projekt bavi različitim oblicima edukacije i istraživačkih aktivnosti koji pokrivaju važna područja djelovanja UNESCO-a: obrazovanje, ljudska prava, kulturni razvoj, okoliš, znanost i komunikacije. Glavni korisnici ovog programa su institucije visokog školstva u zemljama u razvoju i zemljama u tranziciji. UNESCO-ve katedre kao takve izravno pridonose obnovi i internacionalizaciji visokog školstva i to posebice razvoju, institucija, programa i tečajeva (formalnih i neformalnih na dodiplomskoj i poslijediplomskoj razini). Sve aktivnosti koje projekti provode usmjerene su prema postizanju i poboljšanju reforme visokog školstva, koju je UNESCO započeo na Svjetskoj konferenciji o visokom školstvu 1998. godine u Parizu.

Posljednjih desetak godina *UNITWIN/UNESCO Chair programme* razvio je hvale vrijednu svjetsku intersveučilišnu shemu suradnje koja se temelji na interdisciplinarnosti, intersektoralnosti i umrežavanju. Ovaj je program bitan jer nosi titulu jednog od najvećih UNESCO-vih intersektorskih programa i integralan je dio aktivnosti koje on razvija unutar svojih različitih sektora, usluga i regionalnih ureda.

U području kulturnog turizma, a kao sastavni dio *UNITWIN/UNESCO Chairs* projekta djeluju tri različite katedre:

- *UNESCO Chair in Cultural Tourism pri Universite de Paris 1,*
- *UNESCO Chair on Cultural Tourism for Peace and Development pri Russian International Academy for Tourism i*
- *UNESCO Chair in Cultural Tourism pri Universidad Nacional Tres de Febrero.*

Katedre za kulturni turizam imaju za cilj pružiti podršku u kreiranju kulturnih i turističkih politika te strategija za održivi kulturni turizam. Te strategije, između ostalog, uvažavaju kulturne identitete, brinu se o očuvanju baštine i doprinose lokalnom razvoju. Također, katedre su posvećene obrazovanju budućih donositelja odluka koji će provoditi te politike, kao i unapređenju međunarodne suradnje kroz razmjenu dostupnih iskustava u ovom području (Jelinčić, 2008).

Bitno je spomenuti i program UNESCO-a osmišljen 1970. godine pod nazivom *Čovjek i biosfera (Man and the Biosphere Programme)*, čiji je glavni cilj uspostava ravnoteže između očuvanja bioraznolikosti i održivog razvoja lokalnih zajednica. Ovo je jedan od prvih programa u svijetu koji je podržan i od strane Svjetskog kongresa parkova. (Ministarstvo gospodarstva i održivog razvoja, 2023)

U sklopu programa je oformljena svjetska mreža rezervata biosfere koja se sastoji od tri osnovne funkcije (Ministarstvo gospodarstva i održivog razvoja, 2023):

- zaštitna funkcija - doprinose očuvanju krajobraza, ekosustava, vrsta i genetske varijabilnosti,
- razvojna funkcija - potiču ekonomski i društveni razvoj koji je socio-kulturno i ekološki i održiv
- logistička funkcija - osigurava podršku istraživanju, praćenju stanja, edukaciji i razmjeni informacija o održivom razvoju.

Za razdoblje 2015.-2025. godine UNESCO je usvojio strategije sa brojnim novim strateškim ciljevima:

UNESCO nastoji razviti i ojačati modele održivog razvoja kroz WNBR1, prenijeti stečena iskustva i olakšati globalnu primjenu tih modela. Također, organizacija podržava evaluaciju i kvalitetno upravljanje rezervatima biosfere, strategije i politike za održivi razvoj, kao i planiranje odgovornih i otpornih institucionalnih okvira. Cilj je pomoći državama članicama i

drugim dionicima da postignu ciljeve održivog razvoja koristeći iskustva i naučene lekcije iz istraživanja i testiranja politika (UNESCO, 2021).

2.4. Zaštićena područja Hrvatske na UNESCO-voj listi

Kulturna i prirodna baština smatraju se neprocjenjivim i nezamjenjivim dobrima, ne samo za svaku pojedinu zemlju, već i za cijelo čovječanstvo. Gubitak prirodne baštine u jednoj zemlji imao bi negativan utjecaj na kulturnu i prirodnu baštinu svih naroda svijeta (Ministarstvo gospodarstva i održivog razvoja, 2023).

Kulturna baština *jedan je od ključnih elemenata za prepoznavanje, definiranje i afirmaciju kulturnih identiteta* (Baran i dr., 2007).

Kulturna baština se dijeli na pokretna i nepokretna kulturna dobra od umjetničkog, arheološkog, znanstvenog, paleontološkog i antropološkog značenja. Kako bi se očuvala zaštićena prirodna područja UNESCO je 1972. godine usvojio *Konvenciju o svjetskoj baštini* (Ministarstvo gospodarstva i održivog razvoja, 2023).

U Hrvatskoj se pod zaštitom UNESCO-a nalaze sljedeća područja, koja su u nastavku rada.

2.4.1. Plitvička jezera

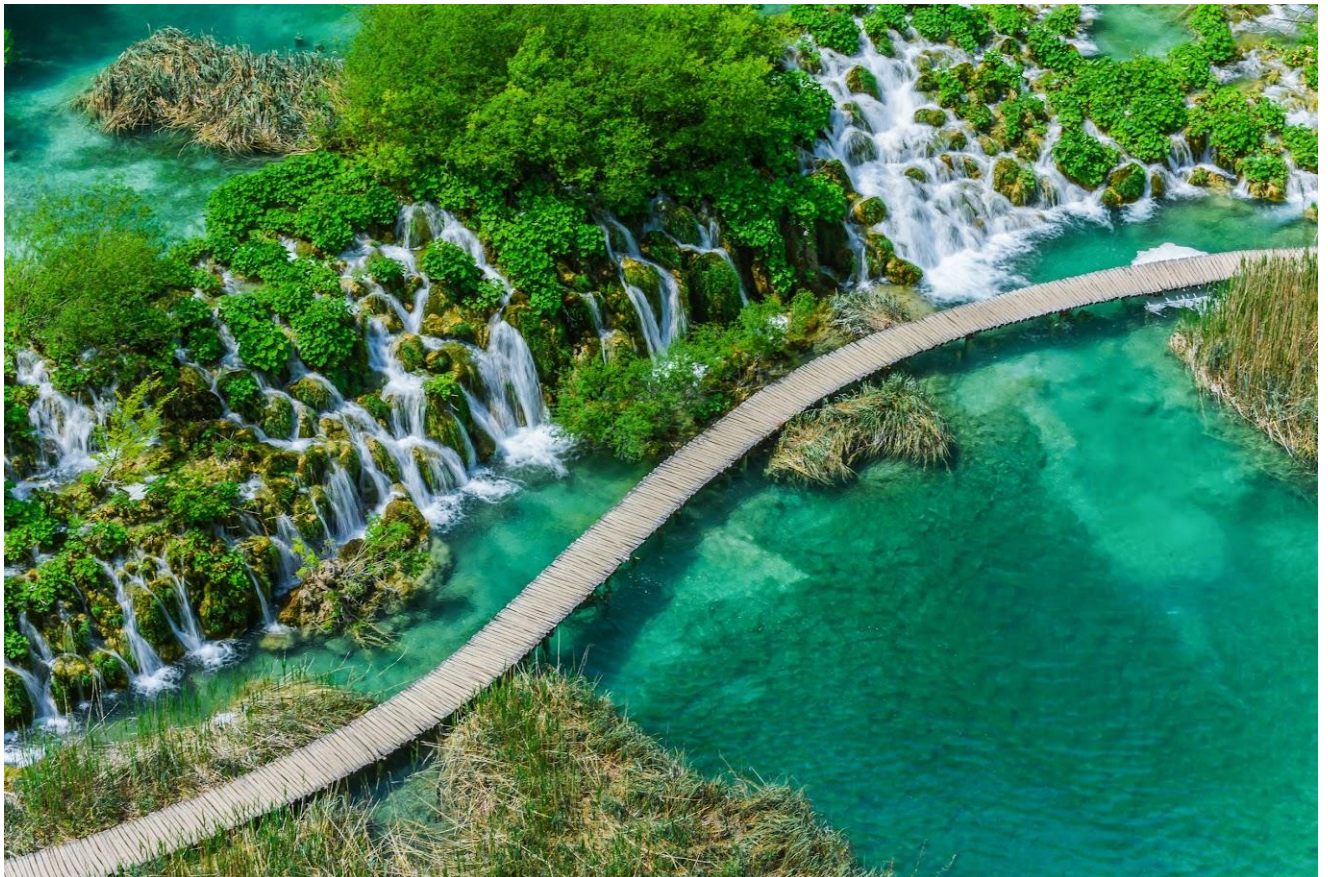
Nacionalni park Plitvička jezera poznat je po svojim prirodnim ljepotama, a 1979. godine uvršten je na UNESCO-ov popis svjetske baštine (Slika 2.), čime je postao prvo područje u Republici Hrvatskoj i jedno od prvih u svijetu koje je steklo taj status zbog svojih prirodnih vrijednosti (Nacionalni park Plitvička jezera, 2023).

Nacionalni park Plitvička jezera je zaštićen prema tri UNESCO-va kriterija:

- sadrži nenadmašne prirodne fenomene ili područja iznimne ljepote i estetskog značaja,
- predstavlja važne etape povijesti našeg planeta, uključujući zapise o životu, značajne geološke procese u razvoju morfologije tla ili značajna geomorfološka ili fiziografska obilježja,

- predstavlja značajne ekološke ili biološke procese u evoluciji i razvoju kopnenih, slatkovodnih, obalnih i morskih ekosistema i zajednica biljaka i životinja.

Nacionalni park Plitvička jezera je najstariji i najveći Nacionalni park u Hrvatskoj (Kovačević, i dr., 2019).



Slika 2. Nacionalni park Plitvička jezera

Izvor: <https://np-plitvicka-jezera.hr/en/tips-and-tricks-for-traveling-to-the-plitvice-lakes-national-park-with-children/lakes-of-the-plitvice-lakes-national-park-in-croatia/>

Njegova površina je skoro 30 000 hektara, jedinstven je prirodni fenomen te naš najvrjedniji prirodni rezervat. Sastoji se od šesnaest velikih i nekoliko manjih, stepeničasto poredanih jezera koji su međusobno povezani slikovitim vodopadima. Jezera se nalaze na granici dvaju klimatskih područja: maritimnog i kontinentalnog. Stoga nerijetko jezera dijelimo na Gornja i Donja zbog različitih prirodnih značajki (Vilgorac, 2010).

U prirodne vrijednosti Nacionalnog parka Plitvička jezera ubrajaju se i brojni i speleološki objekti, a posebnu vrijednost predstavljaju špilje u sedri koje su nastale ispod slapova. Na

području Plitvica se nalaze i brojne jame od kojih je najpoznatija 200 metara duboka jama Čudinka (Vilogorac, 2010).

Nacionalni park Plitvička jezera bogat je florom i faunom, a 22 vrste rijetkih biljaka zakonom su zaštićene. Posebnost ovog nacionalnog parka su vode koje teku preko vapnenca i krede, stvarajući tijekom tisuća godina sedrene barijere. Te prirodne brane oblikovale su prekrasna jezera, vodopade i špilje (UNESCO, 2023).

2.4.2. Rezervat biosfere Velebit Planina

Velebit je proglašen rezervatom biosfere još 1978. godine, što je bilo u ranoj fazi uspostave svjetske mreže rezervata biosfere pod okriljem programa *Čovjek i biosfera* (MAB). Ova odluka naglašava važnost Velebita zbog njegove velike površine i raznolike prirodne baštine. Kao rezervat biosfere, Velebit ispunjava ključne funkcije koje su bitne za očuvanje biološke, geološke i krajobrazne raznolikosti.

Na ovom području, koje pokriva više od 20 000 hektara, nalazi se iznimna raznolikost u biološkom, geološkom i krajobraznom smislu. Također, područje se odlikuje tradicionalnim upravljanjem prirodnim resursima, što doprinosi održivom razvoju. Velebit posjeduje značajne potencijale za ekološki održivi razvoj, uključujući ekoturizam i ekološku poljoprivredu, koji su ključni za očuvanje i valorizaciju prirodne baštine.

Osim svojih prirodnih vrijednosti, Velebit služi kao *pokusna ploha* za istraživanje i obrazovanje u području održivog razvoja. Ovo područje omogućuje provođenje istraživanja koja pomažu u razumijevanju i primjeni principa održivog razvoja na lokalnoj, regionalnoj i globalnoj razini. Na taj način, Velebit postaje važan centar za promicanje održivih praksi i rješenja koja mogu imati pozitivan utjecaj na šire okruženje (Ministarstvo gospodarstva i održivog razvoja, 2024).

2.4.3. Rezervat Mura-Drava-Dunav

Na sjednici Međunarodnog koordinacijskog vijeća UNESCO-ovog programa *Čovjek i biosfera* u Parizu 2012. godine, ovaj specijalizirani ekosustav službeno je proglašen rezervatom biosfere. Rijeke Mura, Drava i Dunav čine jedinstven poplavni riječni ekosustav koji se odlikuje visokom

biološkom i krajobraznom raznolikošću, kao i bogatom geološkom i kulturno-tradicijskom baštinom. Ovaj ekosustav pruža važno stanište mnogim rijetkim i ugroženim vrstama, dok njegova kulturna baština odražava povijest i tradicije lokalnih zajednica (Ministarstvo gospodarstva i održivog razvoja, 2021).

Proglašenje ovog prekograničnog rezervata imalo je značajan utjecaj na regionalni razvoj. Omogućilo je integraciju ekonomskog razvoja s principima sociokulturne i ekološke održivosti. Uspostava rezervata omogućila je održivi razvoj koji usklađuje potrebu za očuvanjem prirodnih resursa i kulturnih vrijednosti s promicanjem lokalne ekonomije. Time se stvorila ravnoteža između ljudskih potreba i očuvanja prirodnog okoliša, doprinoseći ekonomskom rastu dok se istovremeno osigurava očuvanje prirodnih i kulturnih značajki tog područja (Ministarstvo kulture i medija, 2023).

2.4.4. Geoparkovi

UNESCO-ova baština uključuje i svjetske Geoparkove, koji su jedinstvena geografska područja poznata po svojim značajnim geološkim lokalitetima i krajolicima. Ova područja upravljaju se holističkim pristupom koji uključuje zaštitu, obrazovanje i održivi razvoj, s ciljem dugoročnog očuvanja i valorizacije geoloških i prirodnih resursa.

Glavni cilj UNESCO-ovih svjetskih Geoparkova jest integracija i razvoj geološkog bogatstva u okviru šire biološke, kulturne i nematerijalne baštine tog područja. Na taj način, geoparkovi nastoje povezati geološke značajke s lokalnim kulturnim i biološkim resursima, stvarajući jedinstven okvir za očuvanje i promociju svih aspekata prirodne i kulturne baštine (UNESCO, 2023).

UNESCO je 2001. godine potpisao Sporazum o suradnji s Europskom mrežom Geoparkova, čime je službeno započeo svoju podršku i rad s geoparkovima. Ovaj sporazum omogućuje formalnu suradnju između UNESCO-a i mreže geoparkova te omogućuje razmjenu znanja, iskustava i najboljih praksi. Geoparkovi organiziraju različite aktivnosti i pružaju logističku podršku kako bi prenijeli saznanja iz geoznanosti i znanosti o okolišu široj javnosti.

Kroz svoje aktivnosti, geoparkovi promiču i štite geospomenike, osnivaju muzeje i informacijske centre, razvijaju edukativne staze te izdaju obrazovne materijale. Na taj način, ne samo da čuvaju prirodne resurse, već doprinose obrazovanju i informiranju javnosti o važnosti

očuvanja geoloških i prirodnih vrijednosti. Geoparkovi se stoga postavljaju kao ključni akteri u integraciji znanstvenih istraživanja s održivim razvojem i obrazovanjem, pružajući model za druge regije i zemlje koje teže očuvanju svoje prirodne i kulturne baštine (Park prirode Papuk, 2023).

2.4.5. Bukove prašume i izvorne bukove šume Karpata i ostalih regija Europe

Republika Hrvatska je 7. srpnja 2017. godine, u suradnji s devet zemalja – Albanijom, Austrijom, Belgijom, Bugarskom, Italijom, Rumunjskom, Slovenijom, Španjolskom i Ukrajinom – uspješno proširila serijsku nominaciju *Bukove prašume i izvorne bukove šume Karpata i ostalih regija Europe* na Popis svjetske baštine UNESCO-a. Ovaj važan korak označava ključan trenutak u očuvanju i valorizaciji prirodnih resursa na međunarodnoj razini.

Glavni cilj uključivanja bukovih šuma na Popis svjetske baštine bio je očuvanje preostalih ostataka drevnih i iskonskih bukovih šuma koje su se nekada rasprostranjivale širom Europe. Ove šume predstavljaju važan dio prirodne baštine jer su očuvale ekološke obrasce i procese u čistim i mješovitim sastojinama europske bukve. Šume obuhvaćaju različite visinske zone, od obalnih područja do granica drveća, te uključuju najbolje preostale primjerke europske bukove šume (Ministarstvo gospodarstva i održivog razvoja, 2023).

Bukove šume su značajne zbog svoje uloge u ponovnoj kolonizaciji i razvoju kopnenih ekosustava i zajednica nakon posljednjeg ledenog doba. Dominacija bukve na europskim područjima svjedoči o iznimnoj genetskoj prilagodljivosti ovog stabla, što je čini ključnim elementom u razumijevanju ekoloških i evolucijskih procesa u Europi.

Ova nominacija ne samo da ističe ekološku vrijednost bukovih šuma, već i doprinosi njihovoj zaštiti i održavanju, osiguravajući da ove jedinstvene prirodne ljepote budu očuvane za buduće generacije. Uvrštavanje na Popis svjetske baštine pomaže u globalnoj promociji očuvanja prirodnih resursa i podiže svijest o važnosti zaštite ovih vrijednih ekosustava (UNESCO, 2023).

3. KOPAČKI RIT

Godine 1999. usvojen je Zakon o Parku prirode Kopački rit, čime je ovo područje Baranje službeno postalo Park prirode i javna ustanova. Istim Zakonom definirane su i granice ovog Parka prirode. Područje Kopačkog rita zaštićeno je u kategorijama Posebnog rezervata i Parka prirode. Prema Zakonu o zaštiti prirode, kategorija Posebnog rezervata odnosi se na područje od posebnog značaja zbog jedinstvenih, rijetkih ili reprezentativnih prirodnih vrijednosti, ili zbog ugroženih staništa i vrsta, dok kategorija Parka prirode obuhvaća prostrano prirodno ili djelomično kultivirano područje s velikom bioraznolikošću i/ili georaznolikošću, te značajnim ekološkim, krajobraznim i kulturno-povijesnim vrijednostima (Plan upravljanja, 2024).

Povijest Kopačkog rita seže još u 1699. godinu kada je vlasnikom Kopačkog rita postao Eugen Savojski koji je u Bilju sagradio veliki lovački dvorac te time postao dio lovačke tradicije ovoga područja. Park prirode Kopački rit nalazi se na ušću rijeke Drave u Dunav (Slika 3.), u nizinskom dijelu Baranje. Godine 1967. Park prirode Kopački rit zaštićen je Ramsarskom konvencijom (Konvencija o vlažnim i močvarnim staništima od međunarodnog značaja, osobito kao staništa ptica močvarica) zahvaljujući svom bogatom živom svijetu (Benčina i sur., 2011).

Osim toga, Kopački je rit iznimno važan kao *Međunarodno važno područje za ptice* (Oikon, 2016).



Slika 3. Lokacija Parka prirode Kopački rit

Izvor: <https://mint.gov.hr/vijesti/privatna-gimnazija-predstavila-strategiju-razvoja-turizma-slavonije-ibaranje/800>

Kopački rit može se pohvaliti izuzetno bogatom florom i faunom koja pruža idealne uvjete za opstanak brojnih vrsta biljaka i životinja. Zabilježeno je preko 2300 različitih vrsta, od kojih su neke uvrštene na liste ugroženih vrsta na europskoj i svjetskoj razini. U širem području Kopačkog rita mogu se razlikovati različite vrste naslaga, uključujući kontinentalni i močvarni prapor, gline i šljunke s terasa iz pleistocena, te naplavine rijeka i močvarne taloge iz holocena (Plan upravljanja, 2021).

Prema Nacionalnoj klasifikaciji i karti staništa Republike Hrvatske, na području Parka prirode zabilježeno je 25 tipova staništa. Među njima su i pet ugroženih tipova na europskoj razini, zaštićenih Direktivom o staništima te u Hrvatskoj Pravilnikom o vrstama stanišnih tipova, karti staništa, ugroženim i rijetkim stanišnim tipovima, kao i mjerama za očuvanje stanišnih tipova (Narodne novine br. 7/06).

Kopački rit posebno se ističe svojom raznolikom populacijom ptica, među kojima je zabilježeno više od 300 vrsta, što čini oko 80% ptica čije je autohtono stanište Hrvatska. Uz faunu, važno je istaknuti i rijetke biljke koje rastu samo na nekoliko područja u Hrvatskoj, a koje čine značajan dio Parka. Tu spadaju šarena perunika, sibirski perunika te bijeli lopoč, po kojem je nazvana jedna od atrakcija unutar Parka (Stojanović, 2013).

Kopački rit značajan je i za očuvanje mješovite poplavne šume *Quercus robur*, *Ulmus laevis* i *Ulmus minor*, *Fraxinus excelsior* ili *Fraxinus angustifolia* uzduž velikih rijeka.

U parku prirode nude se sljedeće usluge:

- plovidba brodom,
- plovidba čamcem,
- kanu izleti,
- prezentacijsko-edukacijski centar Tikveš,
- promatranje ptica/foto safari,
- multimedijalna izložba,
- šetnicu Bijelog lopoča,
- rekreativni ribolov,
- rika jelenu te
- edukativni programi.

U svojoj ponudi Park prirode Kopački rit ima i dnevne ili godišnje dozvole za rekreacijski ribolov na području Parka na prirodnim i umjetnim kanalima Kopačkog rita ili na rijeci Dunav (Kopački rit, 2024).

Kopački rit, kao jedno od najvažnijih staništa europskoga jelena, pruža jedinstvenu priliku za promatranje rika jelena, koji traje od početka do sredine rujna. Ova pojava, koja je također dio

ponude Parka, privlači mnoge posjetitelje i ljubitelje prirode. Kako bi se posjetiteljima omogućilo što bolje razumijevanje i iskustvo prirodnih vrijednosti Parka, Kopački rit nudi razne edukativne programe prilagođene različitim uzrastima.

Za učenike osnovnih škola osmišljen je program pod nazivom *Putevima duha u močvari*, dok je za srednjoškolce pripremljen program *Zaštićena područja u RH*. Ovi programi obuhvaćaju edukaciju o specifičnostima Kopačkog rita i prirodi, uključujući vožnju brodom, šetnje šetnicom Bijeloga lopoča, kao i posjete izložbama flore i faune unutar Parka. Ovi edukativni sadržaji pružaju učenicima i posjetiteljima priliku da se bolje upoznaju s bogatstvom prirodne baštine i ekološkim značajem Parka.

Uz edukativne programe, važno je istaknuti i aktivnosti usmjerene na održavanje i poboljšanje infrastrukture Parka. Kontinuirano označavanje staza i puteva te njihovo redovito obnavljanje ključne su aktivnosti za učinkovitu kontrolu protoka posjetitelja. Postavljanje informativnih ploča i edukativnih sadržaja, koji opisuju značajke bioraznolikosti područja, daju savjete o kretanju, preporuke za ponašanje i druge važne upute, doprinosi povećanju osviještenosti posjetitelja. Ove mjere omogućuju posjetiteljima da se odgovorno ponašaju i da interakcija s prirodom ostane u skladu s načelima dugoročne održivosti. Time se ne samo poboljšava iskustvo posjetitelja, već se i doprinosi očuvanju prirodnih resursa i vrijednosti Kopačkog rita (Plan upravljanja, 2021).

Ekološka mreža je projekt usmjeren na zaštitu najvrjednijih prirodnih područja koja su ključna za očuvanje ugroženih vrsta, staništa, ekoloških sustava i krajobraza. Ova mreža obuhvaća područja od posebne važnosti za bioraznolikost i ekološku ravnotežu, s ciljem osiguravanja dugoročne zaštite i očuvanja prirodnih vrijednosti. Park prirode Kopački rit ima posebno važnu ulogu unutar ekološke mreže, osobito u turizmu Baranje. Kao jedno od najznačajnijih prirodnih područja u regiji, Kopački rit doprinosi ne samo očuvanju prirodnih vrijednosti, već i razvoju održivog turizma koji koristi bogatstvu i raznolikosti ovog područja. Projekt zaštite Parka unutar ekološke mreže Natura 2000 ima za cilj očuvanje ugroženih biljnih i životinjskih vrsta koje nastanjuju ovo područje. Natura 2000 je europska mreža za očuvanje prirode koja povezuje područja važna za očuvanje prirodne baštine i biološke raznolikosti. Međutim, projekt također nosi određena ograničenja koja mogu utjecati na razvoj i korištenje prostora. Ograničenje gradnje zbog statusa prirodnog rezervata može predstavljati izazov za lokalni razvoj, ali je ključno za očuvanje ekoloških vrijednosti područja. Prema Direktivi o staništima povezanoj s Ekološkom mrežom, u Parku se nalazi oko 200 životinjskih vrsta (izuzevši ptice) i 500 biljnih

vrsta čija staništa zahtijevaju zaštitu. Osim toga, identificirano je oko 200 ugroženih stanišnih tipova koje treba zaštititi kako bi se očuvali njihovi specifični ekološki uvjeti.

Direktiva o pticama dodatno naglašava važnost Kopačkog rita kao ključnog područja za zaštitu ptica, s oko 180 vrsta ptica koje zahtijevaju posebnu pažnju i zaštitu unutar ovog parka. Ova zaštita uključuje uspostavljanje posebnih područja zaštite koja su nužna za očuvanje staništa ptica i očuvanje njihovih migracijskih ruta i hranilišta.

Sve te mjere i regulative unutar ekološke mreže imaju za cilj očuvanje prirodnih resursa i biološke raznolikosti, te omogućavanje održivog razvoja koji je u skladu s načelima zaštite okoliša. Kopački rit, kao ključni dio ove mreže, igra presudnu ulogu u očuvanju europske prirodne baštine i bioraznolikosti (Stojanović, 2013).

4. PRIJEDLOG UVRŠTENJA KOPAČKOG RITA NA UNESCO-ovu LISTU SVJETSKE BAŠTINE

U ovom ćemo se djelu rada upoznati поближе sa postupkom uvrštenja zaštićenih područja na UNESCO-vu listu sa posebnim osvrtom na predmet istraživanja ovog rada, Kopačkog rita. Skupština UNESCO-a prihvaćanjem Konvencije za zaštitu svjetske kulturne i prirodne baštine doprinijela je uvođenju Liste svjetske kulturne i prirodne baštine. Na listu se upisuju svjetski spomenici koji imaju izuzetnu vrijednost te koji zadovoljavaju posebne kriterije koji su doneseni Konvencijom. *Iako je UNESCO-va Konvencija za zaštitu svjetske kulturne i prirodne baštine utemeljena 1972., prvi spomenici su se počeli upisivati na Listu tek 1978., a godinu dana kasnije su na Listu upisana dva hrvatska kulturna lokaliteta: Dioklecijanova palača i gradska jezgra Dubrovnika* (Vilogorac, 2010, str. 11).

Lokaliteti koji se upisuju na Listu svjetske kulturne i prirodne baštine moraju posjedovati iznimne vrijednosti koje su jedinstvene u globalnom kontekstu. Da bi se neki lokalitet upisao na Listu, mora ispuniti barem jedan od deset kriterija koje propisuje UNESCO. Prije nego što se lokalitet može nominirati za upis na Listu svjetske baštine, mora biti uključeno na Tentativnu listu (eng. Tentative List). Tentativna lista predstavlja popis područja prirodne ili kulturne baštine za koja država smatra da posjeduju potencijalnu izvanrednu univerzalnu vrijednost za čovječanstvo i stoga su prikladna za nominaciju na Listu svjetske baštine.

Ako se neko područje ne nalazi na Tentativnoj listi, ne može biti nominirano za Listu svjetske baštine. Kopački rit je uvršten na Tentativnu listu kao potencijalni kandidat za UNESCO-ovu Listu svjetske prirodne baštine. Od 1999. godine, Kopački rit je nominiran za upis na ovu listu, no postupak još uvijek traje. Pored toga, Kopački rit je prepoznat kao ornitološki značajno područje – IBA (Important Bird Area) (UNESCO, 2024).

4.1. Procedura uvrštenja lokaliteta na Listu svjetske baštine

Značenje statusa svjetske baštine može značajno varirati ovisno o vrsti lokaliteta, njegovom smještaju, kao i o perspektivi nacionalnih i lokalnih vlasti, lokalnih zajednica i posjetitelja. Društveno i političko značenje lokaliteta ovisi o specifičnostima samog lokaliteta, jer je teško usporediti različite vrste baštine, poput urođeničkog kulturnog krajolika i europskog povijesnog

grada. Svaki lokalitet donosi jedinstvene vrijednosti i izazove koji oblikuju njegov značaj i utjecaj na različite dionike. Procedura upisivanja novog lokaliteta na Listu svjetske baštine izuzetno je kompleksna. Proces nominacije, evaluacije i upisivanja traje barem osamnaest mjeseci (Jelinčić, 2008).

Postupak uvrštenja je sljedeći:

- Vlada države koja želi kandidirati lokalitet prvo predaje dosje određenog lokaliteta,
- izrada dokumenta s povijesnim i arheološkim dokazima o samom lokalitetu,
- predaja plana upravljanja lokalitetom.

Države koje nominiraju određeni lokalitet moraju imati osigurane pravne i regulativne okvire te mehanizme upravljanja kojima bi mogli poduprijeti svoju nominaciju. UNESCO je taj koji prema predanim podacima odlučuje treba li lokalitet nominirati. *Kako bi se lokalitet mogao upisati na Listu svjetske baštine mora zadovoljiti veliki broj kriterija kao što su autentičnost oblikovanja, materijala, izvedbe ili postavljanja te u slučaju kulturnih krajolika, razlikovni karakter ili razlikovne komponente* (Jelinčić, 2008, str. 89). Do problema može doći kada se radi o lokalnoj zajednici koja je dio krajolika te u kojoj postoje konflikti između konzervacije, turizma i lokalnih potreba.

4.2 Kriteriji uvrštenja novih lokaliteta na Listu svjetske baštine

Kako bi se lokalitet upisao na Listu svjetske baštine on mora imati neku posebnost te ispuniti najmanje jedan od deset kriterija. Kriteriji se dijele na prirodne i kulturne kriterije.

Kriteriji kažu kako kulturna baština mora (Urošević, Rakitovac Afrić, 2017, str. 111):

- I. Predstavljati remek djelo kreativnog genija,*
- II. Predstavljati važnu promjenu ljudskih vrijednosti kroz neko vremensko razdoblje ili u nekom kulturnom području, napredak u arhitekturi ili tehnologiji, monumentalnoj umjetnosti, urbanizmu ili dizajnu krajolika,*
- III. Imati jedinstveno ili barem izuzetno svjedočanstvo kulturne tradicije ili civilizacije koja postoji ili je nekad postojala,*

- IV. *Biti izvanredan primjer gradnje, arhitektonskog ili tehnološkog kompleksa ili krajolika koji predstavlja značajnu etapu u ljudskoj povijesti,*
- V. *Biti izvanredan primjer tradicionalnog ljudskog naselja, uporabe tla ili mora, koji je reprezentativan za kulturu ili interakciju s okolišem, posebno kada postane osjetljiv i pod utjecajem nepovratne promjene,*
- VI. *Biti direktno ili očito povezan s događajima ili životnom tradicijom, s idejama ili vjerovanjima, s umjetničkim i književnim radovima izvanrednog jedinstvenog značaja (odbor smatra da bi se ovaj kriterij trebao upotrijebiti zajedno s nekim drugim kriterijem),*
- VII. *Biti neusporediv prirodni fenomen ili područje izvanredne prirodne ljepote i estetske vrijednosti,*
- VIII. *Biti izvanredan primjer koji predstavlja etape povijesti zemlje, uključujući zabilješke života, značenje neprekinute geološke procese u oblikovanju zemlje, ili značajne geomorfološke ili fizičke karakteristike,*
- IX. *Biti izvanredan primjer koji predstavlja značenje ekološke i biološke procese evolucije i razvoju kopnenih, slatkovodnih, obalnih i morskih eko-sustava te biljnih i životinjskih skupina,*
- X. *Sadržavati najznačajnija i najvažnija prirodna staništa za očuvanje prirodne bioraznolikosti mjesta, uključujući ona koja sadrže ugrožene vrste izvanredne univerzalne vrijednosti s aspekta znanosti ili konverzacije.*

Kako bi se olakšao proces upisivanja nematerijalnih dobara na UNESCO-vu Listu, Povjerenstvo i Odsjek za nematerijalna kulturna dobra uspostavili su okvirna pravila za ovaj postupak. U okviru pravila, koristi se obrazac koji sadrži podatke o trenutnom stanju baštine, stavovima i odnosima prema baštini, te potrebnim mjerama za njezino očuvanje. Ovi obrasci pomažu u prikupljanju ključnih informacija koje postaju temelj za daljnje razmatranje i doradu prijedloga za upis. Zahvaljujući obrascu, moguće je identificirati dodatne aspekte koji treba istražiti i dokumentirati kako bi se osigurala sveobuhvatna procjena i priprema za nominaciju. Ovo omogućava preciznije utvrđivanje potrebnih koraka i mjera za očuvanje nematerijalne baštine te doprinosi kvalitetnijem postupku nominacije na UNESCO-vu Listu.

4.3. Valorizacija Kopačkog rita

Procjena i valorizacija kulturne baštine predstavljaju ključne aspekte u očuvanju i promicanju značajnih kulturnih dobara. Ovi procesi pomažu u utvrđivanju vrijednosti baštine, što može poslužiti kao osnova za stvaranje konkurentskih prednosti i isticanje važnosti baštine koja je oblikovana kroz povijest. Kulturna baština nije samo odraz prošlih epoha, već i integralni dio sadašnjeg života zajednice. Valorizacija kulturne baštine može se provesti na različite načine, uključujući istraživanje povijesnih, umjetničkih, arhitektonskih i društvenih aspekata. Svaka metoda valorizacije doprinosi povećanju atraktivnosti destinacije na specifičan način. Na primjer, promicanje povijesnih spomenika ili kulturnih praksi može privući turiste, poticati lokalnu ekonomiju i jačati kulturni identitet zajednice. Također, valorizacija može uključivati razvoj turističkih ruta, organizaciju kulturnih događaja ili uvođenje edukativnih programa koji omogućuju posjetiteljima i lokalnim stanovnicima da bolje razumiju i cijene značaj baštine.

Kroz učinkovitu valorizaciju, kulturna baština postaje sredstvo za poticanje održivog razvoja, poboljšanje kvalitete života i očuvanje kulturnog identiteta. Svaki aspekt valorizacije doprinosi razvoju destinacije u različitim smjerovima – ekonomskom, turističkom, kulturnom, socijalnom i ekološkom. Ekonomskim aspektom, valorizacija može generirati prihod kroz turizam i druge aktivnosti vezane uz kulturnu baštinu. Turistički aspekt uključuje privlačenje posjetitelja koji doprinose lokalnoj ekonomiji. Kulturni aspekt se odnosi na očuvanje i promicanje kulturnog identiteta i baštine, dok socijalni aspekt uključuje jačanje zajednice i poticanje društvene kohezije. Ekološki aspekt obuhvaća očuvanje prirodnih resursa i održivost u upravljanju kulturnim dobrom.

Valorizacija kulturne baštine stoga ne samo da povećava njezinu atraktivnost, već također doprinosi cjelokupnom razvoju i očuvanju zajednica. Na taj način, kulturna baština postaje ključni faktor u stvaranju održivih i prosperitetnih zajednica koje cijene i čuvaju svoje kulturne korijene (Jelinčić, 2008).

Hrvatska kulturna baština može doprinijeti razvoju gospodarstva, no potrebno je pronaći adekvatan pristup za povećanje konkurentnosti te životnog standarda. Valorizacija kulturne baštine može biti izuzetno dugačak i kompleksan posao koji zahtijeva dugotrajne i intenzivne pripreme, a kasnije i održavanje, no isto tako upravo pomoću nje se stvaraju temelji za sigurnu

budućnost. Za upravljanje kulturnom baštinom treba izraditi dokumentaciju – Planove upravljanja čiji je cilj doprinijeti održivom razvoju promicanjem kulturnog turizma.

4.4. Kulturna baština Kopačkog rita

U ovom poglavlju analizirat će se upravljanje materijalnom baštinom Parka prirode Kopački rit, koji i dalje nije uvršten na UNESCO-ov popis svjetske kulturne baštine, unatoč nominaciji još od 1999. godine. Za učinkovito upravljanje kulturnom baštinom ključno je izraditi detaljnu dokumentaciju, uključujući Planove upravljanja, čiji je cilj doprinijeti održivom razvoju i očuvanju baštine.

Park prirode Kopački rit posljednji Plan upravljanja usvojio je 2023. godine. Ovaj Plan ima za cilj usklađivanje različitih aspekata upravljanja parkom s potrebama očuvanja prirodne i kulturne baštine te osiguravanje održivog razvoja područja. Više informacija o ovom Planu bit će detaljno objašnjeno u nastavku rada.

Osim što doprinosi očuvanju baštine, dobro osmišljena turistička valorizacija kulturne baštine može značajno unaprijediti cijelo područje. Kroz pravilno upravljanje i valorizaciju, moguće je podići vrijednost i atraktivnost Kopačkog rita, čime se povećava njegovu značajnost za turizam i lokalnu zajednicu. Ovime se ne samo privlače posjetitelji, već se i potiče razvoj lokalne ekonomije, unapređuje obrazovanje o baštini i osigurava dugoročna održivost kulturnih i prirodnih resursa.

4.4.1. Analiza Plana upravljanja Kopačkim ritom

Plan upravljanja Parkom prirode Kopački rit predstavlja ključni strateški dokument koji objedinjuje sve relevantne informacije o ovom području, s naglaskom na očuvanje njegovih prirodnih vrijednosti. Cilj Plana je osigurati učinkovito upravljanje koje će dugoročno očuvati bioraznolikost, prirodne ekosustave i smanjiti negativan utjecaj ljudskih aktivnosti na okoliš. Ovaj dokument omogućava usklađivanje različitih interesa i potreba, čime se osigurava zaštita prirodnog naslijeđa Kopačkog rita (Plan upravljanja, 2023).

Poseban značaj ima južni dio Parka, koji je proglašen Posebnim zoološkim rezervatom (PZR) Kopački rit, čime je prepoznat kao najvrijedniji dio Parka. Ovaj dio, koji se prostire na površini od 6.065,72 ha, sačuvao je svoju prirodnost unatoč brojnim ljudskim djelatnostima, te su u njemu zabranjeni svi oblici gospodarskog korištenja prirodnih dobara (ZZOP, MINGOR, web portal, 2021).

Izrada Plana upravljanja temelji se na Smjernicama za planiranje upravljanja zaštićenim područjima i ekološkom mrežom, a u izradi su aktivno sudjelovali dionici poput djelatnika JU Parka prirode Kopački rit i predstavnika MINGOR-a (Plan upravljanja Kopačkim ritom, 2023). Područje obuhvaćeno Planom smješteno je u istočnoj Baranji, između rijeka Drave i Dunava te državne granice s Republikom Mađarskom, unutar Osječko-baranjske županije. U granicama Parka nalaze se naselja Tikveš i Kozjak s ukupno 36 stanovnika (DZSRH, 2022).

Geomorfološke osobine područja rezultat su složenih prirodnih procesa, te se mogu razlikovati tri osnovna tipa reljefa: nizinski, fluvijalno močvarni i brdski (tektonski). Bioraznolikost Kopačkog rita izuzetno je bogata, s preko 3.000 taksona, uključujući beskraljeznjake, biljke i ptice, od kojih 244 vrste imaju određeni status zaštite ili su ugrožene. Kao nizinsko poplavno područje, Park obiluje vodenim i močvarnim staništima, što dodatno doprinosi njegovoj važnosti (Plan upravljanja, 2023).

Uz prirodne vrijednosti, posjetiteljima su atraktivni i izgrađeni objekti, poput multimedijalnih sadržaja u Malom Sakadašu te Prezentacijsko-edukacijskog centra u Tikvešu. Također, biciklističke staze, koje su dio međunarodnih biciklističkih ruta, doprinose atraktivnosti Parka. Osim prirodnih ljepota, pejzaž Banskog brda, sa svojim vinogradima, šumama i poljoprivrednim površinama, predstavlja dodatnu vrijednost ovog područja. Jedan od ključnih ciljeva Plana je očuvanje prirodnih vrijednosti Kopačkog rita, kroz stabilizaciju populacija strogo zaštićenih i ugroženih vrsta, osiguranje povoljnog vodnog režima i održavanje raznolikosti šumskih zajednica. Plan predviđa i mjere za suzbijanje invazivnih stranih vrsta, kao što su kartiranje, uklanjanje te edukacija dionika i posjetitelja (Plan upravljanja, 2023).

Osim toga, Plan prepoznaje potrebu za obnovom kulturne baštine, poput bioekološke stanice Albertina ili pustara poput Kozjaka. Obnova ovih objekata omogućila bi organizaciju manifestacija koje promiču prirodne vrijednosti te suradnju s kulturnim institucijama i udrugama. U svrhu očuvanja tradicionalne poljoprivrede, predviđena je suradnja sa Sveučilištem J. J. Strossmayera u Osijeku i lokalnim OPG-ima, kao i uvođenje elektroničkog

sustava za kupnju i kontrolu ulaznica radi bolje optimizacije prihvatnih kapaciteta i upravljanja posjetiteljima.

Jedan od izazova je rješavanje problema divljih deponija smeća na rubnim dijelovima Parka i uz Dunav. Plan predviđa suradnju s lokalnom samoupravom i komunalnim poduzećima kako bi se smanjio negativan utjecaj na okoliš. Također, potrebna je trajna suradnja s domaćim i međunarodnim partnerima za provedbu mjera prilagodbe na klimatske promjene i restauraciju područja. Granica Parka prirode Kopački rit predstavlja jedan od većih izazova, posebno zbog problema s državnom granicom Hrvatske sa Srbijom. Područje s lijeve strane Dunava, iako međunarodno priznato kao hrvatsko, ostaje nepristupačno zbog Erdutskog sporazuma, što otežava upravljanje cijelim područjem (Hrvatska agencija za okoliš i prirodu, 2018). U tom kontekstu, u tijeku je postupak izmjene granice Posebnog zoološkog rezervata Kopački rit, u suradnji s MINGOR-om i JU.

U cilju jačanja sigurnosti na području Parka, planirana su ulaganja u tehničke i druge mjere zaštite, kako bi se spriječile kriminalne aktivnosti i očuvala imovina Javne ustanove. Park prirode Kopački rit svojim djelovanjem značajno pridonosi razvoju turističkih i uslužnih djelatnosti, te mijenja svijest lokalnog stanovništva prema važnosti očuvanja prirodnih resursa.

4.5. SWOT analiza Kopačkog rita

SNAGE	SLABOSTI
<p>Bioraznolikost:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Više od 2300 zabilježenih vrsta flora i faune, uključujući 300 vrsta ptica, što čini oko 80% ptica čije je autohtono stanište Hrvatska. • Prisutnost ugroženih vrsta koje su zaštićene na europskoj i svjetskoj razini. • Šume <i>Quercus robur</i>, <i>Ulmus laevis</i> i <i>Ulmus minor</i>, <i>Fraxinus excelsior</i> ili 	<p>Ograničenja u razvoju infrastrukture:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Ograničenje gradnje zbog statusa prirodnog rezervata što može utjecati na razvoj turističke infrastrukture. • Niska gustoća naseljenosti u okolici, što može smanjiti lokalnu podršku i resurse. <p>Invazivne vrste:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Prisutnost invazivnih stranih vrsta koje mogu ugroziti autohtone vrste i ekosustav.

<p>Fraxinus angustifolia uzduž velikih rijeka.</p> <p>Ekološki značaj:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Zaštićen Ramsarskom konvencijom zbog svog značaja kao močvarno stanište. • Uvršten na listu Međunarodno važnih područja za ptice (Important Bird Areas). <p>Turističke atrakcije:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Raznovrsne turističke ponude poput plovidbe brodom, kanu izleta, promatranja ptica/foto safarija, multimedijalne izložbe, šetnice Bijelog lopoča i rekreativnog ribolova. • Edukativni programi za učenike osnovnih i srednjih škola. <p>Kulturna baština:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Povijest područja koja seže do 1699. godine s lovačkim dvorcem Eugena Savojskog. • Prezentacijsko-edukacijski centar Tikveš i multimedijalni sadržaji. 	<p>Održavanje i upravljanje:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Potreba za kontinuiranim održavanjem i obnavljanjem staza i informativnih ploča. • Kompleksnost u upravljanju i valorizaciji kulturne i prirodne baštine zahtijeva dugotrajne i intenzivne pripreme. <p>Financijska sredstva:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Ograničena financijska sredstva za održavanje i razvoj parka.
<p>PRILIKE</p>	<p>PRIJETNJE</p>
<p>UNESCO status:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Mogućnost uvrštenja na UNESCO-ovu listu svjetske baštine, što bi povećalo međunarodnu prepoznatljivost i privuklo više turista. 	<p>Klimatske promjene:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Promjene u vodnom režimu i ekstremni vremenski uvjeti mogu negativno utjecati na ekosustave Kopačkog rita. • Rizik od suša ili poplava koje mogu ugroziti staništa i bioraznolikost. <p>Ljudske aktivnosti:</p>

<ul style="list-style-type: none"> • Jačanje zaštite i očuvanja prirodnih i kulturnih vrijednosti kroz UNESCO programe. <p>Edukacija i istraživanje:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Razvoj i proširenje edukativnih programa za sve uzraste. • Potencijal za dodatna znanstvena istraživanja i suradnje sa sveučilištima i istraživačkim institucijama. <p>Održivi turizam:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Razvoj održivih turističkih ponuda koje mogu povećati prihode bez ugrožavanja ekosustava. • Povećanje svijesti o važnosti očuvanja prirodne baštine kroz turističke aktivnosti i programe. 	<ul style="list-style-type: none"> • Neprikladne ljudske aktivnosti, poput ilegalnog ribolova, lova ili neodgovornog ponašanja posjetitelja, mogu oštetiti prirodne vrijednosti. • Potencijalni sukobi između konzervacije, turizma i lokalnih potreba. <p>Ekološki izazovi:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Prisutnost i širenje invazivnih vrsta koje ugrožavaju autohtone vrste. • Onečišćenje voda i tla iz okolnih poljoprivrednih aktivnosti može negativno utjecati na ekosustav.
--	--

Tablica 1. Swot analiza Parka prirode Kopački rit

Izvor: Autor rada

Kopački rit posjeduje izuzetne prirodne vrijednosti i potencijal za razvoj ekoturizma. Međutim, uspjeh parka ovisi o uravnoteženom pristupu koji će omogućiti održivo upravljanje resursima, poboljšanje infrastrukture i povećanje financijskih sredstava, dok se istovremeno minimiziraju negativni utjecaji klimatskih promjena, zagađenja i neodrživog turizma. Suradnja s europskim fondovima i istraživačkim institucijama može pružiti dodatnu podršku za očuvanje i razvoj parka.

5. EMPIRIJSKO ISTRAŽIVANJE - PROBLEM UVRŠTENJA KOPAČKOG RITA NA UNESCO-VU LISTU

5.1. Metodologija istraživanja

U empirijskom dijelu ovog rada primijenjene su kvalitativne metode kako bi se testirale postavljene hipoteze. Kao glavni istraživački instrument korišten je intervju. Intervjui su provedeni putem telefona s ključnim stručnjacima i relevantnim dionicima, čija je ekspertiza povezana s temom istraživanja.

Intervju je proveden s tri sugovornika:

- Aleksandrom Popijačem, stručnim voditeljem Uprave Kopačkog rita, s kojim se razgovaralo o specifičnostima upravljanja zaštićenim prirodnim područjem.
- Rut Carek, voditeljicom i glavnom tajnicom Hrvatskog povjerenstva za UNESCO, koja je pružila uvide u međunarodnu suradnju i zaštitu prirodne baštine.
- Nikolinom Kostadinović, profesoricom biologije, koja je intervjuirana s ciljem dobivanja stručnog mišljenja o biološkoj važnosti i očuvanju Kopačkog rita.

Intervju je bio strukturiran, a pitanja su bila unaprijed pripremljena kako bi se osigurala usmjerenost na glavne teme istraživanja. Odabir sugovornika temeljen je na njihovoj stručnosti i relevantnosti za istraživačku problematiku. Prikupljeni podaci analizirani su kvantitativnim metodama kako bi se ispitala valjanost postavljenih hipoteza te donijeli odgovarajući zaključci.

5.2. Ciljevi istraživanja

Osnovni cilj istraživanja je utvrditi Kriterije za uvrštenje zaštićenih područja na UNESCO-vu listu. Cilj je istražiti kriterije zbog kojih bi Kopački rit trebao biti uvršten na listu te sam postupak uvrštenja.

5.3. Hipoteze istraživanja

Hipotezama se željelo ustanoviti koji su kriteriji zbog kojih se Kopački rit treba uvrstiti na Listu te u kojoj je fazi postupka uvrštenja Park Prirode Kopački rit.

Hipoteze rada su:

H1: Kopački rit ispunjava kriterije za upisa na UNESCO-vu listu svjetske baštine,

H2: Kopački rit uskoro će biti uvršten na UNESCO-vu listu svjetske baštine.

5.4. Rezultati istraživanja

Za potrebe istraživanja odbrano je pet pitanja koja će se postaviti različitim ispitanicima, a pomoću kojih će se nastojati testirati hipoteze. Nakon pomnog razmišljanja i osmišljavanja sažetog broja istraživačkih pitanja pomoću kojih će se dobiti širi uvid u tematiku odlučeno je koja će se pitanja postaviti ispitanicima i na koja će se pitanja nastojati pronaći odgovor pomoću relevantnih izvora.

Navedena pitanja glase:

1. Kako bi prezentirali bioraznolikost i ekološku vrijednost Kopačkog rita?
2. Koji su po Vašem mišljenju ključni ekološki i biološki aspekti Kopačkog rita koji ga čine posebnim i vrijednim zaštite?
3. Smatrate li da bi uvrštenje Kopačkog rita na UNESCO-vu listu svjetske baštine moglo doprinijeti boljoj zaštiti njegovih ekosustava?
4. Koliko je, po Vašem mišljenju, važno očuvanje Kopačkog rita za održavanje biološke raznolikosti na regionalnoj razini?
5. Smatrate li da bi uključivanje Kopačkog rita na UNESCO-vu listu svjetske baštine moglo utjecati na svijest javnosti o važnosti očuvanja biološke raznolikosti?

Pitanje 1. glasilo je: *Kako bi prezentirali bioraznolikost i ekološku vrijednost Kopačkog rita?* te smo na temelju dobivenih odgovora nastojali razaznati zašto bi baš Kopački rit trebao biti postavljen na UNESCO-vu listu. Profesorica Nikolina Kostadinović na navedeno je pitanje odgovorila na sljedeći način: *Moram priznati da kao bivša studentica Odjela za biologiju znanstveno – istraživačkog smjera sam imala tu čast i privilegiju vrlo često odlaziti na stručne prakse i terenske radove u Kopački rit, stoga sam dosta upućena u bioraznolikost i ekološku vrijednost samog parka. Istaknula bih njegovu zoološku i ornitološku bioraznolikost kao i više tipova biljnih zajednica* (Vlastita izrada, Prilog 1, 2024).

Iz UNESCO-a Hrvatska su nam ovo pitanje pojasnili na sljedeći način: *Područje PP Kopački rit, površine 23.100,85 ha, odlikuje se visokovrijednim i raznolikim krajobrazom s izraženim značajkama vlažnih područja i poplavnih dolina. Predstavlja poplavno područje nastalo djelovanjem dviju velikih rijeka, Dunava i Drave. Izgled cijelog područja ovisi o dinamici poplava, a temeljne vrijednosti su hidromorfološka obilježja (mozaični raspored kopnenih i vodenih površina koje mijenjaju veličinu, oblik i funkciju ovisno o količini nadošle vode) i velika bioraznolikost (zabilježeno je više od 2.700 vrsta). Velik dio Parka, iako aktivno korišten u svrhu šumarstva, lovstva i dijelom navigacije, sačuvao je znatan dio svojih prirodnih vrijednosti. Međutim, prirodni procesi plavljenja, kao i sposobnost sedimentacije i stvaranja specifičnog reljefa poplavnih dolina te sukcesije biljnih zajednica i životinjskih svojti, u izvjesnoj su mjeri zaustavljeni i usporeni zbog izraženog antropogenog utjecaja. Sve navedeno trenutno predstavlja najveću ugrozu za opstanak poplavnog područja* (Vlastita izrada, Prilog 3, 2024).

Iz Kopačkog rita su nam pojasnili da kada govorimo o bioraznolikosti bitno je znati da: *Na području Kopačkog rita prema podacima o kopnenim nešumskim staništima (Karta staništa, 2016), raspodjele glavnih klasa stanišnih tipova, šume zauzimaju najveći udio u površini područja (17.775,19 ha), zatim slijede površinske kopnene vode i močvarna staništa (11.897,60 ha) te kultivirane nešumske površine i staništa s korovnom i ruderalnom vegetacijom (4.777,35 ha), a ostala staništa zauzimaju manje površine, dok su na osnovu karte nešumskih staništa i prema dostupnim podacima identificirana su 23 stanišna tipa. Na cjelokupnom području zabilježeno je više od 3.000 taksona (vrste i podvrsta), od kojih su najbrojniji beskralježnjaci, biljke te ptice, a 244 vrste pripadaju vrstama koje imaju određeni status zaštite te status*

ugroženost. Prema dostupnim podacima na području obuhvata PU 008 zabilježeno je do sada više od 700 različitih vrsta flore, od kojih je 58 strogo zaštićeno, dok pet vrsta pripada skupini mahovnjača. Od 58 vrsta koje imaju status zaštite, 40 vrsta procijenjeno je kao ugroženo s rizikom od izumiranja na području RH te se nalaze u Crvenoj knjizi vaskularne flore Hrvatske – CR, EN i VU kategorija ugroženosti. Velika raznolikost i brojnost vrstama zabilježena je unutar skupine beskralježnjaka. Velik udio navedene brojnosti odnosi se na zooplankton i zoobentos, a unutar tih zajednica najzastupljeniji su kolnjaci (Rotatoria). Fauna beskralježnjaka, osim zooplanktona, čine 1.372 vrste kukaca raspoređene u devet redova: polukrilci (Hemiptera), dvokrilci (Diptera), kornjaši (Coleoptera), opnokrilci (Hymenoptera), leptiri (Lepidoptera), vretenca (Odonata), pravokrilci (Orthoptera), grizlice (Psocoptera) i tulari (Trichoptera). Međutim, kukci su skupina s više od 14.000 vrsta u Hrvatskoj. Prema NKS-u ciljni stanišni tip u korelaciji je s ugroženim i rijetkim staništem slobodnoplivajućih flotantnih i submerznih hidrofita i sastojinom velikih mrijesnjaka. Biljke koje izgrađuju vegetaciju slobodno plivajućih flotantnih i submerznih hidrofita ne zakorjenjuju se za dno bazena već slobodno plivaju na površini vode ili su potpuno uronjene u vodu (submerzne). Unutar sastojine velikih mrijesnjaka (*Potamogeton lucens*, *P. perfoliatus*, *P. gramine*) često prevladava samo jedna vrsta. Značaj ovom području daje i dabar (*Castor fiber*) čija je reintrodukcija započela 1996. godine nakon što je u drugoj polovici 19. stoljeća u Hrvatskoj bio u potpunosti istrijebljen. Šire područje Kopačkog rita ima bogatu i dobro poznatu ornitofaunu, s prvim pisanim zapisima s kraja 18. stoljeća. Na temelju provedenih istraživanja područja Kopačkog rita i Baranje, šire područje koristilo je ili koristi 292 vrste ptica i 7 podvrsta, dok je za sam Park potvrđena 281 vrsta među koje ubrajamo gnjezdarice, preletnice, zimovalice i lualice, kao i one koje su lokalno izumrle. Na ovom području PU očuvala se jedna poznata izvorna pasmina, a to je govedo slavonskosrijemski podolac. Pasmına je na područje ravničarske Hrvatske dospjela podunavskom rutom, a ima status kritično ugrožene pasmine (Vlastita izrada, Prilog 2, 2024).

Svi navedeni odgovori svjedoče koliko je zapravo Kopački rit bogato bioraznolikost i ekološko područje.

2. pitanje je glasilo *koji su po Vašem mišljenju ključni ekološki i biološki aspekti Kopačkog rita koji ga čine posebnim i vrijednim zaštite?* Te su na odgovori na to pitanje također trebali

razjasniti povezanost Kopačkog rita i razloga za ulaz na UNESCO-v popis. Iz UNESCO-a su nam za navedeno pitanje rekli: *PP Kopački rit vrijedna je prirodna baština i nositelj međunarodnih obilježja. PP Kopački rit uvršten je 1986. godine na listu programa IBA (eng. Important Bird Areas) koji je razvila udruga BirdLife International (globalno udruženje za zaštitu ptica, njihovih staništa i globalnu bioraznolikost) kako bi se odredilo, pratilo i zaštitilo globalnu mrežu područja koja su važna kao staništa za ptice i ostalu bioraznolikost. Godine 1993. PP Kopački rit proglašen je međunarodno značajnim močvarnim područjem te je zaštićen Ramsarskom konvencijom. PP Kopački rit dio je Prekograničnog rezervata biosfere (RB) Mura-Drava-Dunav proglašenog 2012. godine od strane UNESCO-a između Republike Mađarske i Republike Hrvatske, u sklopu programa Čovjek i biosfera, a od 2021. godine dio je peto državnog rezervata biosfere, Mura-Drava-Dunav koji se proteže kroz Austriju, Sloveniju, Mađarsku, Hrvatsku i Srbiju (Vlastita izrada, Prilog 3, 2024).*

Iz Kopačko rita su nam rekli kako bi o posebnostima područja mogli pričati danima ali da u kratko mogu reći kako je: *Kopački rit – močvarni dom tisućama bioloških vrsta, ptičji raj. Sklonište stotinama ptičjih vrsta. Prirodni trokut Dunava i Drave. Najveća unutarnja delta Dunava. Među najvećim europskim močvarama. Prostor nikada jednakog izgleda. Svaki novi posjet – novi uvid u prirodu. Mistično mjesto povratka u prostor natopljen životom (Vlastita izrada, Prilog 2, 2024).*

Profesorica Kostadinović na navedeno je pitanje odgovorila je na sljedeći način: *U ovom brzo mijenjajućem društvu gdje se stalno nešto ruši da bi se gradilo svaki komad netaknute prirode je od vrlo velikog značaja, a Kopački rit se dodatno ističe kao jedno od zadnjih močvarnih područja kako kod nas tako i u cijeloj Europi. Ekolozi često ističu ovakva močvarna područja kao važne filtatore gdje se voda pročišćava i takva pročišćena vraća natrag u vodotoke i podzemlje, pa upravo močvare nazivamo bubrezima Zemlje. To je već jedan vrlo važan razlog zašto zaštititi ovo područje, a uz to svi smo upoznati da je cijeli rit jedan dinamičan biološki rezervat koji pruža dom ogromnom broju ptica što selica tako i našim stanaricama. Na veliku žalost broj ptica drastično opada, prema zadnjim istraživanjima u Europi je u zadnjih 40 godina se smanjio broj ptica za 600 milijuna pa se nameće logičan slijed da bi sva ovakva mjesta gdje ptice pronalaze svoj mir i utočište trebala biti jedan od prioriteta područja koje treba zaštititi (Vlastita izrada, Prilog 1, 2024).*

Pitanjem 3. nastojalo utvrdi smatraju li ispitanici da bi uvrštenje Kopačkog rita na UNESCO-vu listu svjetske baštine moglo pridonjeti boljoj zaštiti njegovih ekosustava. Iz UNESCO-a su na to pitanje odgovorili: *Činjenica je da svako područje koje je uvršteno na UNESCO-vu listu ima poseban tretman te se na njega polaže više pažnje, a osim toga to područje isto tako ima neke zadaće i propise kojih se mora pridržavati kako bi se zadržalo na listi. Stoga, da m u potpunosti smatramo da bi uvrštenje na UNESCO-vu listu doprinijelo boljoj zaštiti ekosustava* (Vlastita izrada, Prilog 3, 2024).

Profesorica Kostadinović na navedeno je odgovorila na sljedeći način: *Svaka inicijativa koja za cilj ima očuvanje prirodne baštine ili nematerijalne kulturne baštine je do sada imala pozitivne učinke pa osobno smatram da bi se to dogodilo i Kopačkom ritu. Ipak je riječ o brojnim regulativama i zakonskim odredbama koji za cilj imaju česte kontrole i nadzore pa vjerujem da bi takav pristup smanjio potencijalnu degradaciju i onečišćenje samog ekosustava rita* (Vlastita izrada, Prilog 1, 2024).

Iz Kopačkog rita o navedenom su se očitovala na sljedeći način: *UNESCO-va lista je inicijativa koja za cilj ima očuvanje prirodne baštine ili nematerijalne kulturne baštine kojoj za sobom nosi brojne regulative i zakonske odredbe koje se konstantno monitoriraju i evaluiraju stoga smatram kako bi uvrštenje imalo pozitivan cilj na zaštitu našeg ekosustava* (Vlastita izrada, Prilog 2, 2024).

Na temelju navedenih odgovora možemo zaključiti kako se svi ispitanici slažu sa činjenicom kako bi Uvrštenje na listu pozitivnu utjecalo na očuvanje Kopačkog rita.

Pitanjem 4. nastojalo se dobiti uvid u stavove ispitanika o relevantnoj temi koja se tiče očuvanja biološke raznolikosti i održivosti. Pitanje je glasilo: *Koliko je, po Vašem mišljenju, važno očuvanje Kopačkog rita za održavanje biološke raznolikosti na regionalnoj razini?*

Profesorica Kostadinović je na navedeno pitanje odgovorila na sljedeći način:

Prema mom mišljenju sami Kopački rit je vrlo važan na regionalnoj razini koju karakterizira deforestacija, degradacija zemljišta i velika poljoprivredna područja za koju su karakteristične monokulture, a sami znamo da svi ti procesi drastično smanjuju bioraznolikost živog svijeta te se trebamo svi skupa uključiti u inicijativu da sačuvamo ovaj mali komadić divlje, netaknute prirode (Vlastita izrada, Prilog 1, 2024).

Iz Kopačkog rita su naveli kako je: *Kopački rit je najbolje očuvano poplavno područje u srednjoj Europi, koje uz gornje hrvatsko Podunavlje i Bansko brdo čini jedinstvenu prirodnu i krajobraznu cjelinu od međunarodnog značaja, u kojoj neometani prirodni procesi evolucije poplavnih dolina velikih rijeka omogućuju iznimnu bioraznolikost. Ovo područje uporište je opstanka i razvoja lokalnih zajednica temeljenog na održivoj uporabi prirodnih i kulturnih dobara. Vrijednosti cijelog područja značajne su širokoj populaciji ljudi i to u stručnom, znanstvenom, okolišnom, edukativnom, povijesnom, promotivnom, rekreativnom i eko turističkom smislu. JU PP Kopački rit ozbiljno shvaća ulogu pokretača i pomagača održivog razvoja u regiji te upravlja prostorom na način koji pruža uporište opstanka i razvoja lokalnih zajednica temeljenog na održivoj uporabi prirodnih i kulturnih dobara. Vizija Parka prirode Kopački rit pomoći će svim zainteresiranim grupama i dionicima u razumijevanju kakvo se područje želi u budućnosti te će pomoći u osiguravanju njihove podrške Ustanovi. Sve upravljačke aktivnosti moraju biti suglasne s ovom vizijom budući da ona odražava svrhu predmetnog područja i ciljeve upravljanja njime (Vlastita izrada, Prilog 2, 2024).*

Iz UNESCO-a navode kako: *Konferencija UN-a o okolišu i razvoju održana 1992. u Rio de Janeiru dovela je do donošenja Okvirne konvencije UN-a o promjeni klime, Konvencije o biološkoj raznolikosti, Deklaracije iz Rija, Deklaracije o načelima upravljanja šumama te do programa Agenda 21. Vijeće EU je u prosincu 2011. podržalo strategiju EU-a za biološku raznolikost do 2020., koja sadrži sljedećih šest ciljeva: potpunu provedbu zakonodavstva EU-a u vezi s prirodom kako bi se zaštitila biološka raznolikost; bolju zaštitu ekosustava i veću uporabu zelene infrastrukture; održiviju poljoprivredu i šumarstvo; bolje upravljanje ribljim stokovima; stroži nadzor invazivnih stranih vrsta; veći doprinos EU-a sprječavanju gubitka biološke raznolikosti na svjetskoj razini. Prema članku 6. Konvencije, kako bi stranke bile u mogućnosti implementirati ciljeve Konvencije, sve države stranaka trebaju izraditi strategije, planove ili programe za očuvanje i održivo korištenje biološke raznolikosti. Stoga je potrebno naglasiti kako se izradom gore navedenih strategija i planova i pridržavanjem istih u Kopačkom ritu može doprinijeti održavanju biološke raznolikosti na regionalnoj razini (Vlastita izrada, Prilog 3, 2024).*

Na temelju dobivenih odgovora možemo zaključiti kako održavanju biološke raznolikosti na manjem zaštićenom području može direktno utjecati na održavanju biološke raznolikosti na regionalnoj razini.

Pitanjem 5. nastojalo se razaznati dobrobiti koje bi uključivanje na Listu moglo donijeti za sobom te je tako postavljeno pitanje: *Smatrate li da bi uključivanje Kopačkog rita na UNESCO-vu listu svjetske baštine moglo utjecati na svijest javnosti o važnosti očuvanja biološke raznolikosti?*

Profesorica Kostadinović je na navedeno odgovorila: *UNESCO-v program svjetske baštine je uistinu jedan priznat i cijenjen u javnoj zajednici pa vjerujem da bi sigurno svijest o važnosti očuvanja rita kroz taj program dobio na većem značaju kako u životu pojedinaca tako i u medijskom prostoru. Htjela bih istaknuti važnost te svijest javnosti jer ništa ne počiva na pojedincu, tako da je neupitno važna edukacija i promocija ako bi Kopački rit uistinu bio stavljen na popis UNESCO-ve svjetske baštine. Smatram da bi s tim pristupom promocije i edukacije doprinijeli do svijesti određenih pojedinaca koji su direktno ili indirektno povezani sa samim ekosustavom rita. Parola bi mogle biti Budi promjena koju želiš vidjeti u svijetu ili Nemojte mijenjati svijet nego mijenjajte sebe, a tako ćete promijeniti i svijet (Vlastita izrada, Prilog 1, 2024).*

Odgovor Kopačko rita glasio je: *Upis na UNESCOVU listu donosi mnoge prednosti zemlji, ali s njima dolaze i određene odgovornosti. Suradnja s UNESCO-m također otvara vrata za međunarodnu kulturnu razmjenu. Kroz sudjelovanje u UNESCO-vim programima, Hrvatska ima priliku surađivati s drugim zemljama koje dijele slične ciljeve u zaštiti i promociji kulturnog nasljeđa. Ova razmjena iskustava i znanja omogućuje Hrvatskoj da unaprijedi svoje metode očuvanja i upravljanja kulturnim spomenicima te da pridonese globalnoj zajednici koja se brine o kulturnoj baštini (Vlastita izrada, Prilog 2, 2024).*

Iz UNESCA-a su odgovorili: *UNESCO-va zaštita donosi globalno priznanje i vidljivost kulturnoj baštini Hrvatske. To pomaže u promociji turizma i potiče interes turista iz cijelog svijeta da posjete zemlju. Uspješno očuvanje i prezentacija kulturnih spomenika, kao što su Dioklecijanova palača u Splitu, povijesna jezgra Dubrovnika, Plitvička jezera i sl., čini Hrvatsku atraktivnom destinacijom za putnike koji traže bogatu povijest i autentično iskustvo (Vlastita izrada, Prilog 3, 2024).*

Na temelju dobivenih odgovora možemo zaključiti kako svi sudionici smatraju da bi uključivanje Kopačkog rita na UNESCO-vu listu svjetske baštine moglo utjecati na svijest javnosti o važnosti očuvanja biološke raznolikosti.

5.5. Diskusija

Hrvatska je posebna po tome što je na relativno malom prostoru satkana od velikog broja bioraznolikosti što potvrđuje i činjenica da su njene brojne prirodne znamenitosti zaštićene u okviru osam nacionalnih parkova te jedanaest parkova prirode, a među njima je svakog i Kopački rit koji je tema ovog završnog rada. Kao poseban prirodni fenomen koji obiluje vodenim kanalima, jezerima, močvarnim livadama i šumama, Kopački rit predstavlja jedinstven močvarni ekosustav koji je pogodan za razvoj i stanište velikog broja biljnih i životinjskih vrsta. Ovoj tvrdnji ide u prilog činjenica da na području Parka egzistira preko dvije tisuće vrsta biljnog i životinjskog svijeta. Drugim riječima, pored bogate močvarne vegetacije koja se između ostalog odnosi na prepoznatljive bijele lopoče, crni šaš i trsku, Park prekrivaju i razne vrste šuma među koje se ubrajaju šume bijele vrbe, crne topole i hrasta lužnjaka.

Park ima raznoliku vegetaciju koja pogoduje razvoju bogate faune Parka u koju se ubrajaju brojne vrste beskralježnjaka, riba, sisavaca i ptica, pri čemu treba istaknuti da je Kopački rit najveće mrijestilište slatkovodne ribe ovog dijela Dunava s preko četrdeset vrsta riba. Među brojnim vrstama sisavaca koje obitavaju u Parku ubrajaju se jeleni, srne, divlje svinje, divlje mačke, šišmiši, jazavci i dabrovi. *Na području Parka periodično ili trajno obitava i oko tristo vrsta ptica koje predstavljaju najprepoznatljiviji dio njegove faune. Iz ovog je razloga Kopački rit kao najvažniji ornitološki rezervat u Hrvatskoj uključen u popis ornitološki značajnih područja u Europi. Uz više poučnih šetnica te raznih vrsta izletničkih tura brodom, Kopački rit nudi posjetiteljima i brojne druge sadržaje. Tako se Park još može upoznati vožnjom turističkim vlakićem kao i putem organiziranih izleta za manje grupe u čamcima i kanuima, ali i kroz jednostavnu vožnju biciklima. Također, uz program foto-safarija i programa za mlade rangere, u Parku se nudi i mogućnost rekreacijskog ribolova. Nadalje, za vrijeme posjete Parka svakako se posjetiteljima preporuča obići i kompleks Dvoraca Tikveš, te brojna seoska domaćinstva koja se nalaze u okolici Kopačkog rita* (skole.hr, 2024). Kako su naši ispitanici u intervjui istaknuli, a ranije je u radu navedeno, Kopački rit posjeduje brojne posebnosti zbog kojih ispunjava kriterije za upisa na UNESCO-vu listu svjetske baštine, čime je potvrđena prva hipoteza rada.

Od 1999. Kopački rit je nominiran na UNESCO-vu listu područja Svjetske prirodne baštine, postupak je još u tijeku. Prvi svjetski 5-državni Rezervat biosfere Mura-Drava-Dunav proglašen je 15. rujna 2021. od strane UNESCO-va programa *Čovjek i biosfera* (MAB). San o zaštiti tog područja započeo je još 1993. godine kada se grupa NVO-a zajednički odlučila zaštititi prirodu

tog jedinstvenog područja, to proglašenje je bitan korak ka proglašenju Kopačkog rita na UNESCO-vu listu jer su te dvije odluke o proglašenjima direktno povezane. Proces upisa na Listu svjetske baštine pretpostavlja nekoliko bitnih pretpostavki – univerzalne i jedinstvene vrijednosti predloženog lokaliteta. Prijedlog najprije ulazi na tzv. *Tentativnu listu*, a zatim mu treba slijediti vrlo stručno i detaljno pripremljen, cjelokupni dossier. Rješenjem iz 2000. Kopački rit nije uvršten na listu iz razloga što je Povjerenstvo primijetilo da je Kopački rit važno područje u europskim razmjerima i vrlo značajno unutar dunavskog sliva u cjelini. Međutim kako su istaknuli, *ne ispunjava kriterije utvrđene Konvencijom o svjetskoj baštini i brojna važna pitanja cjelovitosti ostaju neriješena* (Whc.unesco, 2024).

Vrlo je vjerojatno da će zbog prirodnih posebnosti Kopački rit uskoro biti upisan i na listu Svjetske prirodne baštine UNESCO-a, a tome u cilj idu strategije i planovi održivog razvoja Kopačkog rita kojih se uprava ozbiljno prihvatila. U skladu sa svime navedenim možemo zaključiti kako je druga hipoteza rada koja glasi *Kopački rit uskoro će biti uvršten na UNESCO-vu listu svjetske baštine* istinita.

5.5 Ograničenja istraživanja

Istraživanje koje je provedeno ima nekoliko ograničenja. Prvo ograničenje istraživanja svakako je relativno mali broj intervjuiranih osoba.

U budućim istraživanjima potrebno je proširiti istraživanje.

6. ZAKLJUČAK

Kulturna i prirodna baština smatra se neprocjenjivim i nezamjenjivim dobrom, ne samo za svaku pojedinu zemlju, već i za čitavo čovječanstvo. Gubitak ovih prirodnih resursa ne bi utjecao samo na specifične regije, već bi i osiromašio kulturnu i prirodnu baštinu svih naroda diljem svijeta, naglašavajući njihovu univerzalnu vrijednost.

Kopački rit ističe se kao jedno od najvažnijih poplavnih područja u Srednjoj Europi, prepoznatljivo po svojoj iznimnoj biološkoj raznolikosti i sposobnosti da očuva prirodne procese unutar poplavnih dolina velikih rijeka. Ovo područje ne samo da pruža vitalne usluge ekosustava koje podržavaju prirodne procese, već služi i kao uporište za održivi razvoj lokalnih zajednica koje se temelje na racionalnoj i odgovornoj upotrebi prirodnih i kulturnih dobara.

Rezultati istraživanja potvrđuju da je Kopački rit neprocjenjiv zbog svoje bogate bioraznolikosti i važnih ekoloških funkcija. Na području Kopačkog rita evidentirano je više od 3.000 taksona, uključujući brojne ugrožene vrste. Specifične značajke, kao što su značajni ekosustavi močvara i rijeka, doprinose njegovoj međunarodnoj važnosti. Osim toga, Kopački rit ima ključnu ulogu u očuvanju biološke raznolikosti na regionalnoj razini i može značajno pridonijeti globalnom razumijevanju i očuvanju prirodne baštine.

Svi ispitanici su se složili da bi uvrštenje Kopačkog rita na UNESCO-vu listu svjetske baštine moglo donijeti brojne koristi, uključujući poboljšanu zaštitu ekosustava i povećanu svijest javnosti o važnosti očuvanja biološke raznolikosti. Prema njihovim stavovima, UNESCO-va zaštita ne samo da bi osigurala posebnu pažnju i regulative, već bi doprinijela i boljoj promociji i održivom razvoju područja.

Kopački rit stoga predstavlja ne samo značajan prirodni resurs, već i važan kulturni i obrazovni centar s potencijalom da doprinese globalnom razumijevanju i očuvanju prirodne baštine. Očuvanje Kopačkog rita i sličnih prirodnih područja od esencijalne je važnosti za buduće generacije, jer osigurava da prirodne ljepote i ekosustavi ostanu netaknuti i dostupni za daljnje proučavanje, učenje i uživanje.

LITERATURA

Knjige:

1. Antolović, J., Očuvajmo kulturnu baštinu, Hadrian d.o.o., Zagreb, 2008.
2. Bognar, A., 1990: Geomorfologija Baranje: znanstvena monografija, Savez geografskih društava Hrvatske, Zagreb
3. Grabovac, V., UNESCO – sva blaga svijeta, Meridijani, Samobor, 2013.
4. Javna ustanova Park prirode Kopački rit. Park prirode Kopački rit – Srce Dunava. Nepoznata godina izdanja. Javna ustanova Park prirode Kopački rit.
5. Jelinčić, Daniela Angelina. Kultura u izlogu: kratki vodič za upravljanje kulturnim dobrima. Zagreb: Meandarmedia, 2010.
6. Jelinčić, D. A., Abeceda kulturnog turizma, Meandarmedia, Zagreb, 2009.
7. Jelinčić, D. A., Kultura u izlogu, Meandarmedia, Zagreb, 2010.
8. Stojanović (2013). Lokalna razvojna strategija Baranje 2013.
9. Trifoni, Jasmina. Velika knjiga UNESCO-ove svjetske baštine. Varaždin : Stanek, 2006.
10. Urošević, N., Rakitovac Afrić, K., Models of Valorisation of Cultural Heritage, Sustainable Tourism, Sveučilište Jurja Dobrile u Puli, 2017.
11. Vitez, Z., Blaga Hrvatske: Nepochjenjiva prirodna i kulturna baština, Mozaik knjiga, Zagreb, 2013.
12. Višnja Grabovac, UNESCO: sva blaga svijeta, Samobor, 2013.
13. Vilagorac Brčić, Inga. Hrvatska i UNESCO: pregled. Zagreb: Ex libris, 2010.

Internetske stranice:

1. Baranja. Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2013 – 2024. Pristupljeno 7.3.2024.
<https://www.enciklopedija.hr/clanak/baranja>

2. European Union, Cultural heritage, dostupno na: <https://culture.ec.europa.eu/policies/selected-themes/cultural-heritage> (04.07.2024.)
3. Lokalna akcijska grupa Baranja, 2014: Lokalna razvojna strategija, <http://lagbaranja.hr/lag/images/dokumenti/LAG%20Baranja-Strategija-duza-verzija.pdf> (04.07.2024.)
4. Ministarstvo kulture i medija, Nepokretna kulturna dobra upisana na UNESCO – v Popis svjetske baštine, dostupno na: <https://minkulture.gov.hr/izdvojeno/kulturna-bastina/nepokretna-kulturnabastina/nepokretna-kulturna-dobra-upisana-na-unesco-ovu-listu-svjetskebastine/7244> (04.07.2024.)
5. Mirela Hrovatin, Procesi očuvanja i popisivanja nematerijalnih kulturnih dobara u Hrvatskoj, <https://hrcak.srce.hr/file/191437>
6. Osječko-baranjska županija, 2017: Masterplan turizma Osječko-baranjske županije, http://www.obz.hr/hr/pdf/strategija/2017/master_plan_turizma_obz.pdf (04.07.2024.)
7. Plan upravljanja Kopačkim ritom, dostupno na: <https://mingo.gov.hr/UserDocsImages/UPRAVA%20ZA%20ZA%20C5%A0TITU%20PRIRODE/NATURA%202000/PU%202008%20Kopa%20C4%8Dki%20rit.pdf> (07.05.2024.)
8. Plitvička jezera, Dostupno na: <https://np-plitvicka-jezera.hr/en/tips-and-tricks-for-traveling-to-the-plitvice-lakes-national-park-with-children/lakes-of-the-plitvice-lakes-national-park-in-croatia/>, pristupljeno 19.09.2024.
9. Simpozij s međunarodnim sudjelovanjem KOPAČKI RIT, <https://pp-kopacki-rit.hr/wp-content/uploads/2021/10/ybornik-2021.-1.pdf>, pogledano 08.08.2024.
10. Škole; Kopački rit, <https://www.skole.hr/park-priode-kopacki-rit-u-sredistu-europske-amazone/>, 10.09.2024.
11. UNESCO. // Hrvatska enciklopedija. 1 : Tr – Ž. Zagreb: Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 1999-2009. Sv. 11. 2009.
12. UNESCO World Heritage Centre – World Heritage List. URL: <http://whc.unesco.org/en/list> (04.07.2024.)
13. UNESCO logo, dostupno na: <https://seekvectorlogo.com/unesco-united-nations-educational-scientific-and-cultural-organization-vector-logo-svg/>, pristupljeno 19.09.2024.

Članci:

1. Baran, Vedrana; Grabovac, Valentina; Puljić, Anita. Zaštita prirodne i kulturne baštine s posebnim naglaskom na Eufrazijevu baziliku. // Metodčki obzori 2, 4 (2007), str. 94. URL: <http://hrcak.srce.hr/19444> (23.04..2024.)
2. Barčić, D., Panić, N.: EKOLOŠKO VREDNOVANJE U ZAŠTIĆENOM PROSTORU PARKA PRIRODE KOPAČKI RIT. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/file/106694> (04.07.2024.)
3. Introducing Unesco: what we are. URL: <http://www.unesco.org/new/en/unesco/about-us/who-weare/introducing-unesco> (22.04.2024.)
4. Radoš, Alma. Slavonija - Puna neispričanih priča. Nepoznata godina izdanja. Hrvatska turistička zajednica.
5. Zakon o zaštiti i očuvanju kulturnih dobara, <https://www.zakon.hr/z/340/Zakon-o-za%C5%A1titi-i-o%C4%8Duvanju-kulturnih-dobara> 04.07.2024.)

Popis slika:

Slika 1. Logo UNESCO-ve organizacije.....	3
Slika 2. Nacionalni park Plitvička jezera.....	9
Slika 3. Lokacija Parka prirode Kopački rit	13

Popis grafikona:

Grafikon 1. Bioraznolikost Kopačkog rita.....	21
---	----

PRILOG 1: Intervju 1 s Nikolinom Kostadinović, profesoricom biologije

Datum intervjua. 15.09.2024.

Pitanja:

1. Koliko ste upoznati s bioraznolikošću i ekološkom vrijednošću Kopačkog rita?
2. Koji su po Vašem mišljenju ključni ekološki i biološki aspekti Kopačkog rita koji ga čine posebnim i vrijednim zaštite?
3. Smatrate li da bi uvrštenje Kopačkog rita na UNESCO-vu listu svjetske baštine moglo doprinijeti boljoj zaštiti njegovih ekosustava?
4. Koliko je, po Vašem mišljenju, važno očuvanje Kopačkog rita za održavanje biološke raznolikosti na regionalnoj razini?
5. Smatrate li da bi uključivanje Kopačkog rita na UNESCO-vu listu svjetske baštine moglo utjecati na svijest javnosti o važnosti očuvanja biološke raznolikosti?

Za početak htjela bih se zahvaliti što sam uključena u ovaj hvalevrijedan završni rad koji ima tako vrijednu, važnu i plemenitu temu.

Moram priznati da kao bivša studentica Odjela za biologiju znanstveno – istraživačkog smjera sam imala tu čast i privilegiju vrlo često odlaziti na stručne prakse i terenske radove u Kopački rit, stoga sam dosta upućena u bioraznolikost i ekološku vrijednost samog parka. Istaknula bih njegovu zoološku i ornitološku bioraznolikost kao i više tipova biljnih zajednica. U ovom brzomjenjajućem društvu gdje se stalno nešto ruši da bi se gradilo svaki komad netaknute prirode je od vrlo velikog značaja, a Kopački rit se dodatno ističe kao jedno od zadnjih močvarnih područja kako kod nas tako i u cijeloj Europi. Ekolozi često ističu ovakva močvarna područja kao važne filtatore gdje se voda pročišćava i takva pročišćena vraća natrag u vodotoke i podzemlje, pa upravo močvare nazivamo bubrezima Zemlje. To je već jedan vrlo važan razlog zašto zaštititi ovo područje, a uz to svi smo upoznati da je cijeli rit jedan dinamičan biološki rezervat koji pruža dom ogromnom broju ptica što selica tako i našim stanaricama. Na veliku žalost broj ptica drastično opada, prema zadnjim istraživanjima u Europi je u zadnjih 40 godina se smanjio broj ptica za 600 milijuna pa se nameće logičan slijed da bi sva ovakva mjesta gdje ptice pronalaze svoj mir i utočište trebala biti jedan od prioritetnih područja koje treba zaštititi.

Svaka inicijativa koja za cilj ima očuvanje prirodne baštine ili nematerijalne kulturne baštine je do sada imala pozitivne učinke pa osobno smatram da bi se to dogodilo i Kopačkom ritu. Ipak je riječ o brojnim regulativama i zakonskim odredbama koji za cilj imaju česte kontrole i nadzore pa vjerujem da bi takav pristup smanjio potencijalnu degradaciju i onečišćenje samog ekosustava rita.

Prema mom mišljenju sami Kopački rit je vrlo važan na regionalnoj razini koju karakterizira deforestacija, degradacija zemljišta i velika poljoprivredna područja za koju su karakteristične monokulture, a sami znamo da svi ti procesi drastično smanjuju bioraznolikost živog svijeta te se trebamo svi skupa uključiti u inicijativu da sačuvamo ovaj mali komadić divlje, netaknute prirode.

UNESCOV program svjetske baštine je uistinu jedan priznat i cijenjen u javnoj zajednici pa vjerujem da bi sigurno svijest o važnosti očuvanja rita kroz taj program dobio na većem značaju kako u životu pojedinaca tako i u medijskom prostoru. Htjela bih istaknuti važnost te svijest javnosti jer ništa ne počiva na pojedincu, tako da je neupitno važna edukacija i promocija ako bi Kopački rit uistinu bio stavljen na popis UNESCOVE svjetske baštine. Smatram da bi s tim pristupom promocije i edukacije doprijeli do svijesti određenih pojedinaca koji su direktno ili indirektno povezani sa samim ekosustavom rita. Parola bi mogle biti Budi promjena koju želiš vidjeti u svijetu ili Nemojte mijenjati svijet nego mjenjajte sebe, a tako ćete promijeniti i svijet.

mag. biol. Nikolina Kostadinović

PRILOG 2: Intervju s Rut Carek, voditeljicom i glavnom tajnicom Hrvatskog povjerenstva za UNESCO

Datum intervjuja. 15.09.2024.

Pitanja:

Pitanje 1: Kako bi prezentirali bioraznolikost i ekološku vrijednost Kopačkog rita?

- *Područje PP Kopački rit, površine 23.100,85 ha⁵, odlikuje se visokovrijednim i raznolikim krajobrazom s izraženim značajkama vlažnih područja i poplavnih dolina. Predstavlja poplavno područje nastalo djelovanjem dviju velikih rijeka, Dunava i Drave. Izgled cijelog područja ovisi o dinamici poplava, a temeljne vrijednosti su hidromorfološka obilježja (mozaični raspored kopnenih i vodenih površina koje mijenjaju veličinu, oblik i funkciju ovisno o količini nadošle vode) i velika bioraznolikost (zabilježeno je više od 2.700 vrsta). Velik dio Parka, iako aktivno korišten u svrhu šumarstva, lovstva i dijelom navigacije, sačuvao je znatan dio svojih prirodnih vrijednosti. Međutim, prirodni procesi plavljenja, kao i sposobnost sedimentacije i stvaranja specifičnog reljefa poplavnih dolina te sukcesije biljnih zajednica i životinjskih svojti, u izvjesnoj su mjeri zaustavljeni i usporeni zbog izraženog antropogenog utjecaja. Sve navedeno trenutno predstavlja najveću ugrozu za opstanak poplavnog područja.*

Pitanje 2: Koji su ključni ekološki i biološki aspekti Kopačkog rita koji ga čine posebnim i vrijednim zaštite?

- *PP Kopački rit vrijedna je prirodna baština i nositelj međunarodnih obilježja. PP Kopački rit uvršten je 1986. godine na listu programa IBA (eng. Important Bird Areas) koji je razvila udruga BirdLife International (globalno udruženje za zaštitu ptica, njihovih staništa i globalnu bioraznolikost) kako bi se odredilo, pratilo i zaštitilo globalnu mrežu područja koja su važna kao staništa za ptice i ostalu bioraznolikost. Godine 1993. PP Kopački rit proglašen je međunarodno značajnim močvarnim područjem te je zaštićen Ramsarskom konvencijom. PP Kopački rit dio je Prekograničnog rezervata biosfere (RB) Mura-Drava-Dunav proglašenog 2012. godine od strane UNESCO-a između Republike Mađarske i Republike Hrvatske, u sklopu programa Čovjek i biosfera, a od 2021. godine dio je peto državnog rezervata biosfere Mura-Drava-Dunav (koji se proteže kroz Austriju, Sloveniju, Mađarsku, Hrvatsku i Srbiju).*

Pitanje 3: Smatrate li da bi uvrštenje Kopačkog rita na UNESCO-vu listu svjetske baštine moglo doprinijeti boljoj zaštiti njegovih ekosustava?

- *Činjenica je da svako područje koje je uvršteno na UNESCO-vu listu ima poseban tretman te se na njega polaže više pažnje, a osim toga to područje isto tako ima neke*

zadace i propise kojih se mora pridržavati kako bi se zadržalo na listi. Stoga, da m u potpunosti smatramo da bi uvrštenje na UNESCO-vu listu doprinijelo boljoj zaštiti ekosustava.

Pitanje 4: Koliko je važno očuvanje Kopačkog rita za održavanje biološke raznolikosti na regionalnoj razini?

- *Konferencija UN-a o okolišu i razvoju održana 1992. u Rio de Janeiru dovela je do donošenja Okvirne konvencije UN-a o promjeni klime, Konvencije o biološkoj raznolikosti, Deklaracije iz Rija, Deklaracije o načelima upravljanja šumama te do programa Agenda 21. Vijeće EU je u prosincu 2011. podržalo strategiju EU-a za biološku raznolikost do 2020., koja sadrži sljedećih šest ciljeva: potpunu provedbu zakonodavstva EU-a u vezi s prirodom kako bi se zaštitila biološka raznolikost; bolju zaštitu ekosustava i veću uporabu zelene infrastrukture; održiviju poljoprivredu i šumarstvo; bolje upravljanje ribljim stokovima; stroži nadzor invazivnih stranih vrsta; veći doprinos EU-a sprječavanju gubitka biološke raznolikosti na svjetskoj razini. Prema članku 6. Konvencije, kako bi stranke bile u mogućnosti implementirati ciljeve Konvencije, sve države stranaka trebaju izraditi strategije, planove ili programe za očuvanje i održivo korištenje biološke raznolikosti. Stoga je potrebno naglasiti kako se izradom gore navedenih strategija i planova i pridržavanjem istih u Kopačkom ritu može doprinijeti održavanju biološke raznolikosti na regionalnoj razini.*

Pitanje 5: Smatrate li da bi uključivanje Kopačkog rita na UNESCO-vu listu moglo utjecati na svijest javnosti o važnosti očuvanja biološke raznolikosti?

- *UNESCO-va zaštita donosi globalno priznanje i vidljivost kulturnoj baštini Hrvatske. To pomaže u promociji turizma i potiče interes turista iz cijelog svijeta da posjete zemlju. Uspješno očuvanje i prezentacija kulturnih spomenika, kao što su Dioklecijanova palača u Splitu, povijesna jezgra Dubrovnika, Plitvička jezera i sl., čini Hrvatsku atraktivnom destinacijom za putnike koji traže bogatu povijest i autentično iskustvo.*

PRILOG 3: Intervju s Aleksandrom Popijačem, stručnim voditeljem Uprave Kopačkog rita

Datum intervjuja. 15.09.2024.

Pitanja:

Pitanje 1: Kako bi prezentirali bioraznolikost i ekološku vrijednost Kopačkog rita?

- *Na području Kopačkog rita prema podacima o kopnenim nešumskim staništima (Karta staništa, 2016), raspodjele glavnih klasa stanišnih tipova, šume zauzimaju najveći udio u površini područja (17.775,19 ha), zatim slijede površinske kopnene vode i močvarna staništa (11.897,60 ha) te kultivirane nešumske površine i staništa s korovnom i ruderalnom vegetacijom (4.777,35 ha), a ostala staništa zauzimaju manje površine, dok su na osnovu karte nešumskih staništa i prema dostupnim podacima identificirana su 23 stanišna tipa. Na cjelokupnom području zabilježeno je više od 3.000 taksona (vrste i podvrsta), od kojih su najbrojniji beskralježnjaci, biljke te ptice, a 244 vrste pripadaju vrstama koje imaju određeni status zaštite te status ugroženost. Prema dostupnim podacima na području obuhvata PU 008 zabilježeno je do sada više od 700 različitih vrsta flore, od kojih je 58 strogo zaštićeno, dok pet vrsta pripada skupini mahovnjača. Od 58 vrsta koje imaju status zaštite, 40 vrsta procijenjeno je kao ugroženo s rizikom od izumiranja na području RH te se nalaze u Crvenoj knjizi vaskularne flore Hrvatske – CR, EN i VU kategorija ugroženosti. Velika raznolikost i brojnost vrstama zabilježena je unutar skupine beskralježnjaka. Velik udio navedene brojnosti odnosi se na zooplankton i zoobentos, a unutar tih zajednica najzastupljeniji su kolnjaci (Rotatoria). Fauna beskralježnjaka, osim zooplanktona, čine 1.372 vrste kukaca raspoređene u devet redova: polukrilci (Hemiptera), dvokrilci (Diptera), kornjaši (Coleoptera), opnokrilci (Hymenoptera), leptiri (Lepidoptera), vretenca (Odonata), pravokrilci (Orthoptera), grizlice (Psocoptera) i tulari (Trichoptera). Međutim, kukci su skupina s više od 14.000 vrsta u Hrvatskoj. Prema NKS-u ciljni stanišni tip u korelaciji je s ugroženim i rijetkim staništem slobodnoplivajućih flotantnih i submerznih hidrofita i sastojinom velikih mrijesnjaka. Biljke koje izgrađuju vegetaciju slobodno plivajućih flotantnih i submerznih hidrofita ne zakorjenjuju se za dno bazena već slobodno plivaju*

na površini vode ili su potpuno uronjene u vodu (submerzne). Unutar sastojine velikih mrijesnjaka (Potamogeton lucens, P. perfoliatus, P. gramine) često prevladava samo jedna vrsta. Značaj ovom području daje i dabar (Castor fiber) čija je reintrodukcija započela 1996. godine nakon što je u drugoj polovici 19. stoljeća u Hrvatskoj bio u potpunosti istrijebljen. Šire područje Kopačkog rita ima bogatu i dobro poznatu ornitofaunu, s prvim pisanim zapisima s kraja 18. stoljeća. Na temelju provedenih istraživanja područja Kopačkog rita i Baranje, šire područje koristilo je ili koristi 292 vrste ptica i 7 podvrsta, dok je za sam Park potvrđena 281 vrsta među koje ubrajamo gnjezdarice, preletnice, zimovalice i lualice, kao i one koje su lokalno izumrle. Na ovom području PU očuvala se jedna poznata izvorna pasmina, a to je govedo slavonskosrijemski podolac. Pasma je na područje ravničarske Hrvatske dospjela podunavskom rutom, a ima status kritično ugrožene pasmine.

Pitanje 2: Koji su ključni ekološki i biološki aspekti Kopačkog rita koji ga čine posebnim i vrijednim zaštite?

- O posebnostima područja mogli pričati danima ali u kratko mogu reći kako je: Kopački rit – močvarni dom tisućama bioloških vrsta, ptičji raj. Sklonište stotinama ptičjih vrsta. Prirodni trokut Dunava i Drave. Najveća unutarnja delta Dunava. Među najvećim europskim močvarama. Prostor nikada jednakog izgleda. Svaki novi posjet – novi uvid u prirodu. Mistično mjesto povratka u prostor natopljen životom
- Pitanje 3: Smatrate li da bi uvrštenje Kopačkog rita na UNESCO-vu listu svjetske baštine moglo doprinijeti boljoj zaštiti njegovih ekosustava?
- *UNESCO-va lista je inicijativa koja za cilj ima očuvanje prirodne baštine ili nematerijalne kulturne baštine kojoj za sobom nosi brojne regulativama i zakonske odredbe koje se konstantno monitoriraju i evaluiraju stoga smatram kako bi uvrštenje imalo pozitivan cilj na zaštitu našeg ekosustava*
- Pitanje 4: Koliko je važno očuvanje Kopačkog rita za održavanje biološke raznolikosti na regionalnoj razini?

- Kopački rit je najbolje očuvano poplavno područje u srednjoj Europi, koje uz gornje hrvatsko Podunavlje i Bansko brdo čini jedinstvenu prirodnu i krajobraznu cjelinu od međunarodnog značaja, u kojoj neometani prirodni procesi evolucije poplavnih dolina velikih rijeka omogućuju iznimnu bioraznolikost. Ovo područje uporište je opstanka i razvoja lokalnih zajednica temeljenog na održivoj uporabi prirodnih i kulturnih dobara. Vrijednosti cijelog područja značajne su širokoj populaciji ljudi i to u stručnom, znanstvenom, okolišnom, edukativnom, povijesnom, promotivnom, rekreativnom i eko turističkom smislu. JU PP Kopački rit ozbiljno shvaća ulogu pokretača i pomagača održivog razvoja u regiji te upravlja prostorom na način koji pruža uporište opstanka i razvoja lokalnih zajednica temeljenog na održivoj uporabi prirodnih i kulturnih dobara. Vizija Parka prirode Kopački rit pomoći će svim zainteresiranim grupama i dionicima u razumijevanju kakvo se područje želi u budućnosti te će pomoći u osiguravanju njihove podrške Ustanovi. Sve upravljačke aktivnosti moraju biti suglasne s ovom vizijom budući da ona odražava svrhu predmetnog područja i ciljeve upravljanja njime.*
- Pitanje 5: Smatrate li da bi uključivanje Kopačkog rita na UNESCO-vu listu moglo utjecati na svijest javnosti o važnosti očuvanja biološke raznolikosti?
- Upis na UNESCOVU listu donosi mnoge prednosti zemlji, ali s njima dolaze i određene odgovornosti. UNESCO-va zaštita donosi globalno priznanje i vidljivost kulturnoj baštini Hrvatske. To pomaže u promociji turizma i potiče interes turista iz cijelog svijeta da posjete zemlju. Uspješno očuvanje i prezentacija kulturnih spomenika, kao što su Dioklecijanova palača u Splitu, povijesna jezgra Dubrovnika, Plitvička jezera i sl., čini Hrvatsku atraktivnom destinacijom za putnike koji traže bogatu povijest i autentično iskustvo. Suradnja s UNESCO-m također otvara vrata za međunarodnu kulturnu razmjenu. Kroz sudjelovanje u UNESCO-vim programima, Hrvatska ima priliku surađivati s drugim zemljama koje dijele slične ciljeve u zaštiti i promociji kulturnog nasljeđa. Ova razmjena iskustava i znanja omogućuje Hrvatskoj da unaprijedi svoje metode očuvanja i upravljanja kulturnim spomenicima te da pridonese globalnoj zajednici koja se brine o kulturnoj baštini.*

SAŽETAK

Tema ovog rada je proces nominacije Parka prirode Kopački rit za upis na UNESCO-ovu listu svjetske baštine. Kopački rit, smješten na ušću rijeke Drave u Dunav, proglašen je Parkom Prirode 1999. godine i poznat je po bogatom ekosustavu, uključujući više od 2300 vrsta flore i faune, od kojih su mnoge rijetke ili ugrožene. Posebnu važnost ima njegova ornitološka raznolikost, s više od 300 zabilježenih vrsta ptica. Također je međunarodno značajan kao područje za ptice i uključuje se u Ramsarsku konvenciju od 1967. godine te je dio ekološke mreže Natura 2000. Park se upravlja kroz razne turističke aktivnosti, uključujući plovidbu brodom, foto safarije, edukativne programe i rekreativni ribolov. Cilj rada je analizirati kriterije i postupak za nominaciju Kopačkog rita na UNESCO-vu listu svjetske baštine. Rad se usredotočuje na dvije hipoteze: H1: Kopački rit ispunjava kriterije za upis na UNESCO-vu listu svjetske baštine i H2: Kopački rit uskoro će biti uvršten na UNESCO-vu listu svjetske baštine. Da bi se postigli ciljevi rada, istražene su specifične karakteristike Kopačkog rita u odnosu na UNESCO-ove kriterije, kao i trenutni status procesa nominacije. Metodologija istraživanja uključuje pregled stručne literature i internetskih izvora vezanih uz UNESCO i kriterije za uvrštenje, kao i analizu specifičnih značajki Kopačkog rita. Rad je strukturiran u šest glavnih dijelova: uvod koji definira problematiku, pregled UNESCO-a i njegovih programa, analiza zaštićenih područja prirode u RH, detaljna analiza važnosti Kopačkog rita, empirijsko istraživanje te zaključak. Ovaj rad također uključuje popis literature i priloga koji podupiru izvedene zaključke.

Ključne riječi: Zaštićena područja, Park prirode, UNESCO, kriterij, kultura, prirodna baština, Kopački rit

SUMMARY

The topic of this paper is the nomination process of the Kopački rit Nature Park for inclusion in the UNESCO World Heritage List. Located at the confluence of the Drava River and the Danube, Kopački rit was designated as a Nature Park in 1999 and is renowned for its rich ecosystem, which includes over 2300 species of flora and fauna, many of which are rare or endangered. Its ornithological diversity is particularly significant, with more than 300 recorded bird species. Kopački rit is also internationally important as a bird area, included in the Ramsar Convention since 1967 and part of the Natura 2000 ecological network. The park is managed through various tourism activities, including boat trips, photo safaris, educational programs, and recreational fishing. The aim of this paper is to analyze the criteria and process for nominating Kopački rit for the UNESCO World Heritage List. The paper focuses on two hypotheses: H1: Kopački rit meets the criteria for inclusion on the UNESCO World Heritage List and H2: Kopački rit will soon be included on the UNESCO World Heritage List. To achieve these goals, the paper examines the specific characteristics of Kopački rit in relation to UNESCO's criteria and the current status of the nomination process. The research methodology includes a review of academic literature and online sources related to UNESCO and the criteria for inclusion, as well as an analysis of the specific features of Kopački rit. The paper is structured into six main sections: an introduction defining the issue, a review of UNESCO and its programs, an analysis of protected nature areas in Croatia, a detailed analysis of the importance of Kopački rit, empirical research, and a conclusion. The paper also includes a bibliography and appendices supporting the conclusions drawn.

Keywords: Protected areas, Nature Park, UNESCO, criteria, culture, natural heritage, Kopački rit